

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Simona Sklenářová

ROMÁNY ITALA SVEVA

Italo Svevo's Novels

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala panu doc. PhDr. Jiřímu Pelánovi, Ph.D. za odborné vedení a za cenné připomínky při zpracování této bakalářské práce.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. 7. 2012

Simona Sklenářová

Abstrakt

Tato bakalářská práce si klade za cíl představit italského spisovatele Itala Sveva a jeho tři stěžejní romány: *Una vita* (Život pana Alfonsa), *Senilità* (Senilita) a *La coscienza di Zeno* (Vědomí a svědomí Zena Cosiniho). Úvodem stručně shrnu dějiny multikulturního Terstu, který měl na autora značný vliv a do něhož jsou zasazeny děje tří zmíněných románů. V biobibliografické části bude chronologicky vylíčen Svevův osobní i profesní život a jeho literární a dramatická tvorba.

Spojovacím bodem jeho děl je tzv. „*inettitudine*“, neboli netečnost, nešikovnost a životní pasivita hlavních hrdinů. Mimo ni patří mezi Svevova opakovaně zpracovávaná témata také rodina, vztahy mezi jejími jednotlivými členy, láska a rivalita.

Práce se zaměřuje na Svevovy romány, ze kterých také primárně vychází. Závěrem se snažím všechna tři díla porovnat, najít v nich odlišnosti a spojitosti a celkově shrnout proměny svevovského hrdiny.

Abstract

This thesis aims to introduce the Italian writer Italo Svevo and his three key novels: *Una vita* (A Life), *Senilità* (As a man grows older) and *La coscienza di Zeno* (Zeno's Conscience). At the beginning I briefly summarize the history of multicultural Trieste, which had considerable influence on the author and which is the setting of the three novels. The biobibliographical section will chronologically portray Svevo's personal and professional life and his literary and dramatic works.

The connecting point of his works is "*inettitudine*", or indifference, ineptitude and passivity of the main characters lives. Further, one of Svevo's topics handled repeatedly is the family, relations between its individual members, love and rivalry.

The work focuses on Svevo's novels. Finally, I try to compare all three works, to find differences between them and summarize the overall continuity and transformation of Svevo's heroes.

Klíčová slova

Svevo Italo, 1861 – 1928, román, Itálie, Terst, Život pana Alfónsa, Senilita, Vědomí a svědomí Zena Cosiniho, psychoanalýza

Key words

Svevo Italo, 1861 – 1928, novel, Italy, Trieste, Una vita, Senilità, La coscienza di Zeno, psychoanalysis

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Historické pozadí Terstu	8
3. Italo Svevo (1861 - 1928)	9
4. Una vita	18
5. Senilità	29
6. La coscienza di Zeno	40
7. Závěr	54
7. 1 Proměny svevovského hrdiny.....	55
8. Riassunto	57
9. Resumé.....	60
10. Summary	61
11. Seznam použité literatury.....	62

ÚVOD

Spisovatel a dramatik Italo Svevo stál u zrodu moderního italského románu a svými zprvu nedocenenými romány se zapsal do dějin literatury, jako jeden z nejvýznamnějších autorů konce 19. a počátku 20. století. Svevův moderní román popisoval, jak hlavní hrdinové hledají své místo ve společnosti.

Dílo, které mu vyneslo slávu a vytoužený literární úspěch, *La coscienza di Zeno* (Vědomí a svědomí Zena Cosiniho), patří do „trilogie“ o lidské neschopnosti vyniknout v životě, tzv. „*inettitudine*“. Přesto je tento typický prvek ze všech tří románů nejvíce přítomen ve Svevových dvou předešlých dílech *Una vita* (Život pana Alfonsa) a *Senilità* (Senilita). Analýza a interpretace zmíněných tří románů je předmětem této bakalářské práce.

Na začátek práce jsem zvolila stručný přehled dějin města Terstu, jehož multikulturnost měla na spisovatele značný vliv.

Větší prostor je dán Svevově životu, kde se věnuji jak jeho soukromému a literárnímu, tak profesnímu životu. Jsou zde nadále zahrnuty Svevovy literární počátky a zrod jeho zájmu o psaní. Literatura provázela terstského spisovatele celým životem, přestože se jí větší část života věnoval pouze v ústraní a veřejné slávy se mu dostalo až ke konci života.

V práci budu vycházet především z primární literatury, tedy z románů samých. Snahou je zanalyzovat jednotlivě tato díla a posléze v nich najít prvky, které je spojují a které je rozdělují. Přestože každý román v sobě nese vlastní charakteristické rysy, díla na sebe v zásadě navazují.

V závěru práce se zabývám zanalyzovanými romány a pokusím se postihnout proměny svevovského hlavního hrdiny, který nás v různých obměnách provází všemi třemi díly a také celou literární tvorbou Itala Sveva.

HISTORICKÉ POZADÍ TERSTU

Terst patří díky své poloze, kultuře a intelektuálnímu prostředí k osobitým městům. Nachází se na pobřeží Jaderského moře u hranic se Slovinskem a byl významnou křižovatkou národností a jejich vlivů na kulturu a historii města.

Cesta k modernímu Terstu začala roku 1719, kdy habsburský císař Karel VI. deklaroval Terst volným přístavem, a otevřel tak dveře obchodu. Následně, pod nadvládou Marie Terezie a Josefa II., obdržel Terst řadu výhod, které přilákaly mnoho cizinců, a tím posílila jeho prosperita a multikulturnost.

Koncem devatenáctého století se v tomto příznivém prostředí začaly zakládat pojišťovací skupiny, lodní společnosti, burza a také došlo k rozkvětu uměleckého a kulturního života. Ekonomický rozvoj města z něj na jedné straně učinil jedno z nejdůležitějších měst v tehdejší habsburské monarchii, na straně druhé posílil cit pro italskou identitu, a to jak po kulturní, tak po politické stránce.

Sen iredentistů¹ o návratu k Itálii se naplnil až v roce 1918, kdy na území města vstoupilo královské vojsko, a za podpory italských občanů byl Terst připojen k Itálii. V poválečném období ekonomika Terstu stagnovala a mnoho obyvatel slovanského původu kvůli striktním omezením vůči své národnosti a jazyku emigrovalo do tehdejšího Jugoslávského království.

Po druhé světové válce byl Terst nárokován Jugoslávií, ale nakonec definitivně připadl roku 1955 Itálii. Tento krok paradoxně odsunul Terst do pozice „běžného přístavu“, a tak jen co se oprostil od střeoevropské nadvlády, ztratil svou jedinečnost a autonomní pozici.

Terst se stal hlavním městem regionu Friuli – Venezia Giulia a v roce 1975 byla ratifikací smlouvy v Osimu² definitivně vyřešena terstská otázka návratem města Itálii i dle mezinárodního práva.

Multikulturnost Terstu měla vliv i na jazyk, který se ve městě užíval. Přestože byla za Habsburků úředním jazykem němčina, jazykem kultury byla italština. V rodinách se mluvilo terstským dialektem, tzv. terstštinou. Tento dialekt má v sobě slovanské vlivy a pro jeho mluvčí je italština prakticky jiným jazykem. Nejinak tomu bylo i u Itala Sveva, pro kterého byla italština naučeným jazykem.

¹ Iredentista – zastánce iredentismu (*terre irredente* = „neovobozené země“), nacionalistické hnutí usilující o

² Trattato di Osimo – podepsáno 10. listopadu 1975 ve městě Osimo v regionu Marche. Smlouva ustanovila hranice mezi Itálií a bývalou Jugoslávií.

ITALO SVEVO (1861 - 1928)

Život

Italo Svevo, vlastním jménem Aron Ettore Schmitz, se narodil 19. prosince 1861 v Terstu. Na svět přišel do židovské, dobře situované rodiny jako pátý z osmi dětí. Jeho otec Francesco Schmitz byl obchodníkem se sklářským zbožím, matka Allegra Moraviová pečovala o rodinu. Přestože měl Svevo italské i rakouské kořeny, v rodině se hovořilo terstským dialektem.

Ačkoliv Svevo pocházel ze židovské rodiny a navštěvoval izraelskou základní školu vedenou rabínem S. R. Mellim, nebyl nikdy jeho vztah k víře vyhraněný. Samotná židovská komunita, navzdory tomu, že byla v Terstu silná a početná, se neubránila protizidovským náladám, které do města doléhaly z Vídně. Svevo se v dospělosti stal spíše moderním židem, nepraktikoval přísné tradice, ale přesto se cítil součástí komunity. Zmínky o víře se vyskytují i v jeho románech.

Na přání otce, mít ze synů rovněž obchodníky, musel Svevo ve svých dvanácti letech odjet s bratry Eliem a Adolfem do internátní školy v německém městě Segnitz. Toto otcovo rozhodnutí mělo na Svevův literární život zásadní vliv. Navštěvoval zde předměty s obchodním zaměřením, zdokonaloval se v němčině, ale především se oddával horlivé četbě německých autorů, např. Goetheho, Schillera, Heineho, Paula nebo Schopenhauera. Do rukou se mu dostala díla Émila Zoly a německé překlady Shakespeara a Turgeněva. Přes svoji vášeň k literatuře se jí však převážnou část svého života nevěnoval, naopak, živil se obchodní a bankovní činností.

V roce 1878 se Svevo po dokončení studií vrátil do Terstu, kde se zapsal na Vyšší obchodní institut „Pasquale Revoltella“, který navštěvoval dva roky. Jeho touha po literatuře a po tom, stát se spisovatelem neustala a v roce 1880 začal psát své první komedie, které se dochovaly většinou jen v podobě názvů v deníku bratra Elia: *Ariosto governatore* (Ariosto vladař), *Il primo amore* (První láska), *Le Roi est mort, vive le roi!* (Král je mrtev, ať žije král), *I due poeti* (Dva básníci). Zajímavostí je, že Svevo začal svou literární „kariéru“ právě jako dramatik. Divadelní hry byly jeho celoživotním koníčkem i přesto, že se s nimi nikdy neprosadil. Jeho dramata, do kterých se již dostávala typická svevovská postava zasažená vnitřní krizí nebyla v souladu se vkusem tehdejšího publika.³

³ Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 20.

Psaní a studiu se mohl Svevo díky příznivé finanční situaci rodiny věnovat bez nutnosti shánět zaměstnání. Během roku 1880 se však sklářský průmysl dostal do krize a podnik Svevova otce začal mít finanční problémy. Svevo tak poznal pokles z pohodlného života buržoazního stavu do skrovnějších podmínek a byl nucen hledat si práci. 27. září 1880 nastoupil jako korespondent terstské pobočky vídeňské banky Union. Zde setrval dalších devatenáct let, až do roku 1899. Kancelářská práce však pro něj byla nudná a monotónní a právě do tohoto prostředí zasadil děj svého prvního románu *Una Vita* (Život pana Alfonsa), jehož protagonista je jednotvárností kancelářské práce silně demotivován. Svevo se snažil z této každodennosti vymanit a utíkal se ke své oblíbené literatuře, navštěvoval vytrvale knihovnu, četl italské klasiky a velké francouzské spisovatele 19. století. Svevovo okouzlení literaturou se projevuje i u hlavních postav jeho románů *Život pana Alfonsa* a *Senilità* (Senilita).

Od prosince roku 1880 začal spolupracovat s terstským časopisem „L'Indipendente“,⁴ kam přispíval texty o literatuře a divadle pod pseudonymem Ettore Samigli. Jeho první publikací byl článek *Shylock*. Spolupráce s časopisem pokračovala zhruba do roku 1890 publikací článků: *Il vero paese de' miliardi* (Skutečná země miliard), „*Brandelli*“ di *Olindo Guerini* („Střepy“ od Olinda Gueriniho), *Il pubblico* (Veřejnost), *Poesia in prosa di Ivan Turgenjeff* (Poezie v próze Ivana Turgeněva), *Una commedia in lingua impossibile* (Komedie nemožného jazyka), *La verità* (Pravda), *Il dilettantismo* (Amatérství), *Una frase sulla „Mandragola“* (Jedna věta o „Mandragole“), *Per un critico* (Pro kritika), *Accademia* (Akademie), *Il sig. Nella e Napoleone* (Pan Nello a Napoleon) či *Le memorie dei fratelli Goncourt* (Paměti bratří Goncourtů). Dále publikoval eseje *Riduzioni drammatiche* (Dramatické redukce) a *Un individualista* (Individualista) o Josephinu Péladanovi.

Okolo roku 1886 se seznámil s terstským malířem Umbertem Verudou,⁵ se kterým ho pojilo silné přátelství a který mu byl dokonce předlohou pro postavu sochaře Stefana Balliho z románu *Senilità*.

V roce 1886 zasáhlo Svevovu rodinu úmrtí jeho bratra Elia, který 26. září podlehl zánětu ledvin. Elio byl prvním člověkem, který stál po Svevově boku v jeho spisovatelských a literárních začátcích, podporoval ho a sdílel s ním zájem o hudbu a divadlo.⁶

⁴ L'Indipendente (1877 - 1923) – liberálně-nacionalistický a iredentistický časopis.

⁵ Umberto Veruda (1868 - 1904) – patřil k poslední generaci terstských malířů 19. století. Prosazoval inovativní, neakademický přístup k umění. Jeho obrazy vynikají pestrostí barev.

⁶ Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 13.

Kolem Vánoc roku 1887 začal Svevo pracovat na svém prvním románu *Un inetto*.⁷ Po dokončení se rozhodl svou literární prvotinu ukázat vydavateli Trevesovi. Ten ji však odmítl pod tímto titulem publikovat. Svevo se tedy rozhodl výstižný název svého díla změnit na přijatelnější *Una vita* (Jeden život⁸).

V roce 1887 se Svevo soustředil na psaní dalších divadelních her, z nichž se dochovaly: *Le teorie del conte Alberto* (Teorie hraběte Alberta), *Le ire di Giuliano* (Giulianův hněv) a *Una commedia inedita* (Nevídaná komedie).

Stále pod pseudonymem Ettore Samigli vydal v lednu 1888 v „L'Indipendente“ svou první povídku *Una lotta* (Boj) a publikoval články „*La vocazione di conte Ghislain*“ di Cherbuliez („Poslání hraběte Ghislaina“ od Victora Cherbulieze) „*L'immortel*“ di A. Daudet („Nesmrtelný“ od A. Daudeta), *I libri nuovi* (Nové knihy - recenze Vergova románu Mistr don Gesualdo) a *Sogni di Natale* (Vánoční sny). Jeho druhou povídkou byla *L'assassinio di via Belpoggio* (Vražda v ulici Belpoggio), kde se již objevovaly typické rysy Svevových literárních postav, tzv. „*inettù*“.

Spolupráci s časopisem „L'Indipendente“ uzavřel roku 1890 článkem *Il fumo* (Kouř) a publikací divadelního monologu *Prima del ballo* (Před tancem) v ročence časopisu (roku 1891).⁹

16. července 1891 se pustil do psaní pohádek, kterému se věnoval i v následujících letech. První jeho pohádkou byla *L'asino e il pappagallo* (Osel a papoušek), která obsahuje alegorické poučné prvky.

Svevo roku 1891 začal vyhledávat terstskou uměleckou scénu, na níž v té době působili literáti Attilio Hortis, Giuseppe Caprin, Riccardo Pitteri či Silvio Benco. Roku 1892 se ve Svevově životě staly události, které měly významný vliv na jeho literární tvorbu. Počátkem roku prožil románek s Giuseppinou Zergolovou, která se stala inspirací pro svůdnou a temperamentní Angiolinu, hrdinku románu *Senilita*.

Další událost, která Sveva velmi zasáhla, byla smrt otce. Jemu následně věnoval celou kapitolu ve svém třetím románu *La coscienza di Zeno* (Vědomí a svědomí Zena Cosiniho).

Roku 1892 se Svevo setkal se svojí o třináct let mladší sestřenicí Livií Venezianiovou. Jejich vztah byl zprvu přátelský, ale postupem času došlo k vzájemnému sblížení.

⁷ Un inetto – česky neschopný, nešikovný, netečný; životní pasivita. Člověk, který prožívá vnitřní krizi a cítí se stranou společnosti.

⁸ Uvádím zde pouze doslovný překlad originálního názvu *Una vita*. Oficiální český překlad knihy vyšel pod titulem *Život pana Alfonsa*.

⁹ Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 14.

V prosinci téhož roku se Svevo dočkal u terstského nakladatele Vrama vydání svého prvního románu, kterému ponechal název *Una vita*. Toto dílo se rozhodl uveřejnit pod pseudonymem Italo Svevo a náklady na jeden tisíc výtisků hradil sám. Pro užití pseudonymu se Ettore rozhodl proto, aby vyjádřil bipolaritu, kterou v sobě cítil. Jméno Italo zobrazovalo vztah k italským kořenům, zatímco Svevo neboli *Šváb* připomínalo jeho německé předky z otcovy strany.¹⁰

Svevo s napětím sledoval dění kolem své románové prvotiny a čekal na kritiky, které však nepřicházely. Pro autora byly toto mlčení a téměř naprostá lhostejnost k jeho dílu velmi demotivující.

V roce 1893 byl Svevo přijat na místo profesora německé obchodní korespondence na Institut „Revoltella“. Později zde vyučoval i francouzskou a italskou korespondenci.

Další zlom nastal v roce 1895, kdy mu v říjnu zemřela matka, na kterou byl velmi citově vázán. I přes tuto ztrátu, nebo možná právě díky ní, přerostlo Svevovo přátelství se sestřenicí Livií v lásku, a ještě téhož roku v prosinci se zasnoubili. Svevo napsal 23. 12. své snoubence dopis, ve kterém odhaloval lásku k ní, zpovídal se ze svých citů, rozebíral je a zkoumal vztah k ní, zároveň však připouštěl nejistotu a pochyby, které se v něm mísily.¹¹

Kromě psaní divadelních textů jako *Un marito* (Manžel), *Il ladro in casa* (Zloděj v domě) pracoval Svevo v redakci terstského deníku „Piccolo“. Jeho hlavní pracovní náplní byla správa zahraničního textu.

Svevo si tedy pro vylepšení své finanční situace nadále ponechal tři zaměstnání – místo v bance, noční práci v deníku „Piccolo“ a vyučování na Institutu Revoltella.

V roce 1896 (od 1. ledna do 13. března) si Svevo vedl pravidelně deník s názvem *Diario per la fidanzata* (Deník pro snoubenku), ve kterém se jednalo především o jeho vlastní zpověď. I tento prvek z osobního života Svevo zanesl do díla *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*, ve kterém si musí hlavní hrdina v rámci terapeutické kúry vést deník. Sňatek s Livií se uskutečnil 30. července 1896 a po návratu ze svatební cesty se novomanželé nastěhovali do vily k jejím rodičům v Servole. V témž roce začal Svevo pracovat na druhém románu *Senilita*, jemuž dal pracovní název *Il Carnevale di Emilio* (Emiliův karneval).

V dubnu roku 1897 dostal Svevo pochvalný dopis na svůj první román od německého básníka Paula Heyseho.¹² Pokračoval i nadále v tvorbě druhého románu.

¹⁰ Otec Francesco Schmitz byl synem rakouského císařského úředníka Adolfa Schmitze a Rosy Maceratové.

¹¹ Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 15.

¹² Paul Heyse (1830 - 1914) – německý básník, spisovatel, dramatik a překladatel mnoha italských autorů. Nositel Nobelovy ceny za literaturu roku 1910. Ve svých dílech oslavuje harmonickou krásu a odmítá prvky ošklivosti.

20. září 1897 se narodila Svevova jediná dcera Letizie Fausta Pia. Před jejím narozením se Svevo nechal na přání manželky, která pocházela z rodiny konvertovaných židů, pokřtít a v Terstu se uskutečnila jejich druhá, tentokrát církevní svatba. Rodinu poté zasáhla tragédie v podobě úmrtí Svevovy sestry Ortensie. Manželka se navíc musela zotavovat z následků těžkého porodu.

Mezi 15. červnem a 16. zářím roku 1898 Svevo pravidelně publikoval v časopise „L'Indipendente“ svůj druhý román *Senilita* a vzápětí ještě téhož roku byl celý román vytištěn u terstského nakladatele Vrama opět na Svevovy vlastní náklady. I tentokrát se literární kritici o dílo příliš nezajímali. Jediná výraznější kritika přišla od Paula Heyseho, který v dopise z 26. listopadu 1898 spíše vytýkal než chválil. Ocenil Svevův psychologický rozbor literárních postav, ale nelíbil se mu již námět díla a sklon k dekadentismu.¹³

Svevovo společenské postavení se díky manželčině rodině začalo měnit k lepšímu. Rodina Venezianiových patřila mezi bohaté průmyslníky (vlastnili továrnu na lodní podmořské barvy), a tak Svevo zanechal práce v bance a nastoupil do podniku svého tchána Gioacchina. Byl to pro něj významný přechod ze střední třídy do světa vysoké buržoazie, z intelektuálního prostředí do řízení průmyslového podniku. Nyní měl pod sebou zaměstnance, musel řídit jejich práci a zabývat se mezinárodními projekty společnosti. Díky zahraničním cestám si rozšířil obzory, pobýval ve Francii či v Anglii. Dostával se do kontaktu se zcela novým pragmaticky řízeným světem. A tak se z nepříliš uznávaného spisovatele a bankovního úředníka stal vážený obchodník a průmyslník. Snad i díky své nové profesi se rozhodl opustit literaturu.¹⁴ K tomuto rozhodnutí zřejmě přispěl i neúspěch druhého románu, neboť ani ten nevyvolal žádné reakce. Svevo se i přes své rozhodnutí zanechat psaní věnoval literatuře dál a vedle deníků, dopisů, poznámek a náčrtů k filozofickým esejím psal též povídky a napsal komedii *Un marito* (Manžel), která vyšla až po Svevově smrti v časopise „Convegno“, 25. dubna a 25. května 1931.¹⁵ Svevo kvůli pracovnímu vytížení a častým zahraničním cestám ukončil v roce 1900 své působení v Institutu Revoltella a v roce 1902 zanechal spolupráce s deníkem „Piccolo“.

Roku 1904 umírá Svevův dlouholetý přítel, malíř Umberto Veruda, kterému Svevo na počest zorganizoval výstavu všech jeho děl.

¹³ Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 16.

¹⁴ Baldi, G., Giusso, S., Razetti, M., Zaccaria G. *Dal testo alla storia dalla storia al testo*. (Volume III) Tomo Secondo. Torino: Paravia, 2000, str. 272.

¹⁵ Flemrová, Alice. Op. cit., str. 58.

V roce 1905 přijel do Terstu spisovatel James Joyce.¹⁶ Se Svevem se poprvé setkali koncem roku 1906 na hodinách angličtiny, které v Terstu Joyce vedl. Jejich vztah učitele a žáka brzy přerostl v přátelství, které upevnil především společný zájem o literaturu. Oba přátelé si vzájemně vyměňovali svá díla a představovali si vlastní literární tvorbu. Svevo četl Joyceovy povídky *Dubliners* (Dubliňané) a na oplátku mu dal k přečtení své první dva romány. Dostalo se mu od Joyce lichotivé kritiky a nabyl ztracené literární sebevědomí.¹⁷ Pravděpodobně díky Joyceově vlivu objevil anglické autory jako Swifta, Conrada nebo Sterna.

Další významnou událostí bylo setkání s psychoanalýzou. V létě roku 1908 seznámil Edoardo Weiss,¹⁸ spolužák manželčina bratra Bruna, Sveva s psychoanalytickými spisy Sigmunda Freuda.¹⁹ Sveva psychoanalýza velmi zaujala a její terapeutické metody později použil v díle *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. Bruno Veneziani mimo jiné sám podstoupil psychoanalytickou terapii.

Svevo pokračoval v literární tvorbě dál, roku 1910 napsal povídku *La madre* (Matka) a v roce 1912 dokončil divadelní hru *Terzetto spezzato* (Rozpadlé trio).

V roce 1914 odjel pracovně do Německa. Mezitím však vypukla první světová válka a továrna ve Vídni se dostala do potíží. Svevova rodina se vinou války rozdělila, mnozí její členové odjeli do emigrace. Počátkem srpna 1915 byl závod uzavřen a veškerý materiál byl zabaven.

Svevo zůstal v Terstu a dostal se do konfliktu s rakouskou policií pro podezření z prohřešků proti monarchii.²⁰ Během války při bombardování továrny a vily rodiny Venezianiových shořela Svevova knihovna a bohužel také část jeho literárních děl.

V roce 1917 napsal esej inspirovanou pacifisty Walterem Schückingem a Alfredem Hermannem Friedem: *Sulla teoria della pace* (O teorii míru). 30. října 1918 byl osvobozen Terst a Svevo se tak opět mohl setkat se členy své rodiny a při cestě do Florencie poznat snoubence své dcery Antonia Fondu.

¹⁶ James Joyce (1882 - 1941) – irský prozaik a jeden z předních autorů 20. století. V jeho dílech se často vyskytuje rodné město Dublin, většinu života však prožil v zahraničí. Skrz díla revoltoval proti římskokatolické církvi a pokryteckému moralismu. Díla mají modernistický až experimentální charakter.

¹⁷ Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997. str. 59.

¹⁸ Edoardo Weiss (1889 - 1970) – průkopník psychoanalýzy v Itálii. Narozen v Terstu, kde po studiích ve Vídni vykonával lékařskou činnost. Roku 1932 založil italské revue o psychoanalýze a významně se podílel na rozvoji Italské psychoanalytické společnosti.

¹⁹ Sigmund Freud (1856 - 1939) – narozen v židovské rodině v Příboru na Moravě. Rakouský lékař, psycholog a zakladatel psychoanalýzy, svůj život prožil ve Vídni a v emigraci v Londýně. V terapii vyvinul metodu volných asociací a odreagování se. Dal základy nevědomí v psychice člověka, složení osobnosti a sexuální determinaci velké části lidského chování. Zabýval se také rozborem snů (*Výklad snů*).

²⁰ Flemrová, Alice. Op. cit., str. 61.

Na jaře roku 1919 začal psát svůj třetí a poslední román nazvaný *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. V Paříži se po delší odmlce setkal s Joycem, který ho v psaní ještě více povzbudil.

23. dubna 1919 se vdala Svevova dcera Letizia za Antonia Fondu a hned následující rok, 27. června, se jim narodil první syn Pierro.

Svevo pokračoval ve své literární činnosti a 11. února 1921 vyšla v deníku „La Nazione“ pátá povídka ze série *Noi del tramway di Servola* (My z tramvaje ze Servoly).

20. července 1921 se narodil Svevův druhý vnuk Paolo a o několik týdnů později zemřel jeho tchán Gioacchino Veneziani.

Svevo během roku 1921 dokončil divadelní hru *Inferiorità* (Podřadnost). Na letním pobytě roku 1922 v Poggioreale se již plně věnoval svému románu *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. Tento román vyšel 1. května 1923 u vydavatele Cappelliniho, ale stejně jako u jeho předešlých dvou románů se ani tentokrát nedočkal velkého zájmu kritiky. Svevo byl tímto mlčením ze strany kritiků rozladěn, ale nevzdal se a poslal dílo svému příteli Joycevi do Paříže. Ten byl naopak románem nadšen a doporučil ho k přečtení spisovatelům a kritikům, mezi nimiž byl Valery Larbaud, Benjamin Crémieux či T. S. Eliot. Román měl úspěch a Svevo se o pár týdnů později v Londýně setkal s Eliotem a Valerym Larbaudem, který mu nabídl překlad a otištění úryvků díla v časopise „Commerce“. Svevo prožíval radostné okamžiky také v osobním životě, 28. dubna 1924 se mu narodil třetí vnuk Sergio.

Popularita Svevových děl rostla především za hranicemi Itálie, konkrétně ve Francii. Při cestě do Paříže se setkal s literárním kritikem Crémieuxem a spisovatelem Larbaudem, kteří přeložili román *Senilita* do francouzštiny. Svevo, povzbuzen úspěchem, poslal v červenci roku 1925 toto dílo také Luigimu Pirandellovi,²¹ ale nedočkal se žádné odpovědi, což Svevo považoval za velkou nezdořilost. Nicméně i přesto pozval Pirandella a Martu Abbovou,²² kteří v Terstu pobývali v listopadu roku 1926, na návštěvu do vily Venezianiových. O Svevově díle však podle dostupných informací nepadla ani zmínka.²³

V Itálii bylo kolem Sveva ze strany kritiků stále ticho a nedůvěra, za které mohl i fakt, že Terst byl až do roku 1918 za hranicemi Itálie, a proto tam bylo obtížné knihy prosadit. Zájem projevil až mladý kritik a básník Eugenio Montale, který ve Svevovi objevil talent a v

²¹ Luigi Pirandello (1867 - 1936) – narozen v sicilském Agrigentu. Italský dramatik, spisovatel, básník a divadelní režisér. Pokládán za humoristického autora, jeho poetika humoru se naplno rozvinula v díle *Nebožtík Matyáš Pascal*. Postavy jsou charakteristické podivínským chováním s mnohdy absurdními až bizarními příběhy. Kritik buržoazní společnosti z pozic subjektivismu a relativismu. Věnoval se krizi osobnosti, problematice identity moderního člověka. Novátor dramatické formy, ruší stěnu mezi publikem a herci. Nositel Nobelovy ceny za literaturu za rok 1934.

²² Marta Abbová (1900 - 1988) – italská divadelní a filmová herečka, múza a inspirace spisovatele L. Pirandella.

²³ Ghidetti, Enrico. *Italo Svevo. La coscienza di un borghese triestino*. Roma: Editori Riuniti, 1980, str. 269.

prosinci 1925 mu věnoval dlouhou esej *Omaggio a Italo Svevo* (Pocta Italu Svevovi) v časopise „L'esame“.²⁴ Roku 1926 věnovali francouzští přátelé Svevovi celé jedno samostatné číslo pařížského časopisu „Le navire d'Argent“.

Mezi léty 1926 a 1928 napsal Svevo také komedii o třech dějstvích *La rigenerazione* (Regenerace), která je zaměřena na marnou snahu starého muže, jenž se snaží pomocí chirurgických zákroků omládnout. Přes svoji dynamičnost však komedie vyústí v úvahu o bolestném a smutném údělu bytí.²⁵ Komedie byla následně publikována až v roce 1960.

Svevo se věnoval práci na další divadelní hře s názvem *Con la penna d'oro* (Se zlatým perem) a zaslal do Paříže román *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho* k překladu do francouzštiny. Za zmínku stojí, a to hlavně díky části věnované ženě, také sbírka více než osmi set dopisů *Epistolario*, napsaných v letech 1885 až 1928 a publikovaných posmrtně roku 1966. Na podzim roku 1926 dokončil povídku *Una burla riuscita* (Povedený kousek) a pokračoval v psaní na další povídce *La novella del buon vecchio e della bella fanciulla* (O starém pánu a hezké dívce).

V roce 1927 představil Svevo na konferenci milánského kroužku „Il convegno“ příspěvek o Jamesu Joyceovi. Svevo coby literát se tak začal pomalu prosazovat i v Itálii. V Římě v Experimentálním divadle A. G. Bragagliho byla uvedena jeho hra *Terzetto spezzato* (Rozpadlé trio). Dostal se také do kontaktu se začínajícími literáty, jako byli např. Giani Stuparich, Bruno Barilla, Elio Vittorini nebo Umberto Saba. V polovině roku se dočkal druhého vydání románu *Senilita* u milánského nakladatele Morreala. Kapitola *Il Fumo* (Kouř) z románu *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho* byla přeložena do němčiny a 2. září vyšla v časopise „Literarische Welt“ pod názvem *Die Zigarette*. Svevovy literární činnosti si všimli také ve Španělsku, v Madridu vyšel roku 1927 v časopise „Revista de Occidente“ překlad povídky *Vino generoso* (Ohnivě víno).²⁶

Pro Sveva byly tyto zahraniční úspěchy zadostiučiněním za lhostejnost kritiky i veřejnosti, které se mu během života dostalo. Ocenění Sveva jako spisovatele bylo završeno dne 14. 3. 1928 slavnostním galavečerem v Paříži v Pen Clubu,²⁷ kde byl oslavován spolu s důležitými osobnostmi mezinárodního literárního významu, přítomni byli: I. Erenburg, J. Joyce, G. B. Shaw, B. Crémieux, G. Prezzolini a jiní.

²⁴ Baldi, G., Giusso, S., Razetti, M., Zaccaria G. *Dal testo alla storia dalla storia al testo*. (Volume III) Tomo Secondo. Torino: Paravia, 2000, str. 273.

²⁵ Svevo, Italo. *Senilità, riassunto a cura di C. Monti*. Edizione Bignami, 2001, str. 13.

²⁶ Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 88.

²⁷ Pen Club – celosvětové sdružení spisovatelů, založeno r. 1921 v Londýně. Hlavním cílem je rozvíjet literární spolupráci napříč národy i uchování národní identity.

Svevo se rozhodl napsat pokračování svého posledního románu *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*, pod názvem *Il vecchione* (Stařec), nepodařilo se mu však záměr dovést do konce. Mezi Svevovy poslední texty, které měly „navázat“ na *Zena Cosiniho*, jsou díla *Un contratto* (Smlouva), *Le confessioni del vegliardo* (Kmetova zpověď), *Umbertino*, *Il mio ozio* (Moje zahálka). V neposlední řadě se na sklonku svého života oddával četbě Franze Kafky.

Na přelomu srpna a září roku 1928 pobýval Svevo se svou ženou a vnukem Paolem na léčebném pobytu ve městě Bormio na severu Itálie. Zpátky do Terstu se vraceli 11. září autem, ale u města Motta di Livenza, blízko Trevisa, došlo k těžké dopravní nehodě, ve které Svevo utrpěl zlomeninu stehenní kosti. Na následky dalších komplikací 13. září 1928 v nemocnici zemřel.

UNA VITA

Svevova románová prvotina *Život pana Alfonsa* vyšla v roce 1892 u terstského nakladatele Vrama.

Protagonista příběhu, mladík Alfonso Nitti, opouští matku i rodný venkov, a odjíždí do Terstu, kde najde zaměstnání v bance Maller. Je ubytován u rodiny Lanucciových doufající ve vylepšení své finanční situace sňatkem dcery Lucie právě s Alfonsem, který se tomu ovšem brání.

Alfonso brzy pocítí stísněnost prostředí, ve kterém žije, a práce v bance se pro něj stane otupující a prázdnou. Nedokáže se zařadit do kolektivu a najít si přátele. Únik nalezne až ve studiu literatury, kterému se s vášní oddává. Hrdý i na své literární pokusy sní o slávě, která by kompenzovala jeho neschopnost vyniknout v práci.

Příležitost ke změně prázdného a samotářského života se mu naskytne, když ho Maller, ředitel banky, v níž pracuje, pozve k sobě domů. Alfonso tam pozná Macaria, oslnivého, sebejistého a podnikavého mladíka, a spráteli se s ním. Potká zde i Mallerovu dceru Annettu, která má také literární ambice a pořádá nejrůznější literární sezení. Přes počáteční odstup a přehlížení si Annetta vybere Alfonsa jako spoluautora pro svůj román. Alfonso se do Annetty zamiluje a nakonec se mu ji podaří svést.

Povrchní a přelétavé chování dívky a Alfonsova nejistota a strach z neznámé situace ho však přimějí k „ústupu“ a návratu na venkov za nemocnou matkou, u které zůstane až do její smrti.

Návrat zpět do Terstu a k práci v bance je pro něj ještě více skličující. Annetta na něj mezitím zapomněla a zasnoubila se se svým bratrancem Macariem. Toto zjištění Alfonsa zasáhne a pocítí žárlivost. Na druhou stranu si však oddychne, že je zbaven odpovědnosti a nutnosti vzít situaci do svých rukou.

V práci se dopouští chyb a dostává se mu ještě horšího zacházení než dříve a nakonec je sesazen a přesunut do jiného oddělení. Je si nejistý svou situací a chce další vysvětlení od Annetty, která se mu však vyhýbá. Na smluvenou schůzku se místo ní dostaví její bratr, který vyzve Alfonsa na souboj. Ten však není schopen dané situaci čelit a raději si vybere dobrovolnou smrt.

Příběh končí dopisem s oficiálním oznámením o Alfonsově smrti a pohřbu.

Zásadní literární novinkou v knize je typ hrdiny, tzv. „*inetto*“, který se objevuje ve všech Svevových pracích. *Inetto*, jenž v češtině nemá ekvivalentní výraz, by bylo možné přeložit jako člověk neschopný, nešikovný, prožívající vnitřní krizi a paralyzovaný pokaždé, když má přijmout nějaké rozhodnutí. Moderním výrazem by se dal také definovat jako společenský outsider.

Mnohé z motivů, které se v příběhu objevují, lze považovat za autobiografické. Není to však pouhé převyprávění vlastního života Itala Sveva. Podobnost můžete shledat například v práci v bance, kde pracoval jak Svevo, tak Alfonso. Jsou si podobní i ve čtenářské zálibě, navštěvování knihoven a literárních společností.

Román začíná soukromým Alfonsovým dopisem matce, ve kterém hrdina hovoří o zklamání z městského života: „Nevěř, maminko, že se tady žije kdovíjak zle, to já jsem na tom špatně.“²⁸ Již při těchto prvních řádcích se nám ukazuje jeho povaha. Mladík, který odešel do města za prací a lepším výdělkem, se této nové zkušenosti bojí a raději by se vrátil zpět domů.²⁹ Nemá v sobě nadšení, chuť bojovat s neznámým a snažit se za každou cenu uspět.

Alfonsova slabost

Zprvu můžeme na Alfonsa nahlížet se soucitem jako na mladíka, který se ocitá poprvé sám v neznámém a nepřívětivém prostředí. Alfonso je slabý a neschopný smířit se s danou situací. Chybí mu snaha uspět, rvát se se životem. Alfonso je jakoby otupělý, nevnímá okolí, je ponořen ve svém světě. Neúspěch a monotónnost práce ho svádí žít ve světě literatury a pouze z dálky obdivovat kolegy, kteří se z jeho pohledu umí prosadit.

Vnímá rozdíl mezi sebou a ostatními, ale nedokáže vidět sám sebe s vlastnostmi druhých. Občas ho ovládne snaha překvapit pracovitostí nejen ostatní, ale i sebe.³⁰ Kolegové, kteří rychle rozpoznají Alfonsovu slabost, si ho začnou dobírat, a on se tak uzavře ještě více. Přes tyto počáteční nepříjemnosti Alfonso povýší a jsou mu svěřeny další úkoly v bance. Místo aby ho toto povzbudilo, vyděsí se přidáné zodpovědností, práce se mu hromadí na stole

²⁸ Svevo, Italo. *Život pana Alfonsa*. Praha: Melantrich, 1974. Překlad: Vladimír Horáček, str. 7. [Italsky: Svevo, Italo. *Una vita*. Milano: Tascabili Bompiani, 1989, str. 17. „Non credere, mamma, che qui si stia tanto male; son io che ci sto male!“]

²⁹ Ibid., str. 8. „Nezdá se Ti, maminko, že by bylo líp, kdybych se vrátil? (...) Tak tohle je to mé trápení a Ty bys je jediným slovem mohla ukončit. Řekni je a za několik hodin jsem u Tebe.“ [Italsky: Ibid., str. 18. „Non ti pare, mamma, che sarebbe meglio che io ritorni? (...) Questi i miei affanni, e con una sola parola tu puoi annullarli. Dilla e in poche ore sono da te.“]

³⁰ Ibid., str. 73. Alfonso po návratu z ozdravné kúry: „... a když už zas seděl na svém místě, povzbuzen laskavým přijetím Cellaniho, umiňoval si, že zbytek spisů vyfídí a nepřipustí, aby se nahromadily další.“ [Italsky: Ibid., str. 84. „... sedendo al suo posto incurato dalla gentile accoglienza di Cellani si propose di definirli e di non lasciare che altri se ne accumulassero.“]

a novou pozici začne brzy ztrácet. Naopak Svevo byl v práci úspěšný, držel si tři zaměstnání a stoupal po profesním žebříčku výše, když se z bankovního úředníka stal manažerem v prosperující společnosti.

Nemoc

Alfonso nám odhaluje svoji duši, pocity a sny. Ve svých snech a plánování literárního zdaru je velmi konkrétní a úspěšný. To již neplatí o jeho reálném životě. Když má přijmout nějaké rozhodnutí, je téměř vždy paralyzován a znejistěn. Se svým životem není spokojen a sní o úspěchu, ale nepodnikne nic k jeho dosažení, právě naopak, utíká před každou příležitostí, které by se mohl chopit, a zlepšit tak svůj život. Proč tak neučiní, nespočívá v jeho zálibě v sebestrukci, ale původ je nutno hledat v nemoci, jak sám hrdina konstatuje: „Jsem nemocný!“³¹

Jak píše Alice Flemrová: „Alfonso Nitti není ze všech Svevových hrdinů ten „nejvíce“ nemocný, ale je to ten, který se nejvíce brání léčbě. Především nezná sám sebe ani svoji nemoc. Alfonso Nitti na základě neustálého sebezpozorování a analýzy svého já dochází pouze k závěru, že je nemocný, a snaží se dosáhnout zdraví. Volí však nesprávný způsob léčby.“³² Výstižná je i definice, kterou použije sám Svevo prostřednictvím jedné z postav, konkrétně sebevědomého Macaria, jenž celkem trefně popíše Alfonsův problém na příkladu chování ptáků: „Kdo nemá potřebná křídla, když se narodí, tomu už nikdy nenarostou. Kdo od přírody nedovede v pravý čas padnout na svou kořist, ten už se to nikdy nenaučí a marně bude pozorovat, jak to dělají druzí, nedokáže je napodobit.“³³ Alfonso doufá, že má také taková křídla, ale v jeho případě jde pouze o křídla poetická.³⁴ Jak píše Bruno Maier, tato výstižná odpověď odhaluje podstatný význam velmi krutého a nemilosrdného Alfonsova odsouzení.³⁵

Pro Alfonsa, který trpí vlastní neschopností, je sebestrukční, že se neustále dívá na úspěchy ostatních. Není schopen se proto soustředit na realizaci svých vlastních představ.

³¹ Svevo, Italo. *Život pana Alfonsa*. Praha: Melantrich, 1974. Překlad: Vladimír Horáček, str. 69. „Jsem nemocný! Než dospěl k tomu závěru, musel provést četná sebezpozorování.“ [Italsky: Svevo, Italo. *Una vita*. Milano: Tascabili Bompiani, 1989, str. 80. „Sono ammalato! Per giungere a questa conclusione aveva dovuto fare molte osservazioni su se stesso.“]

³² Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 32.

³³ Svevo, Italo. Op. cit., str. 84. [Italsky: Svevo, Italo. Op. cit., str. 95. „Chi non ha le ali necessarie quando nasce non gli crescono mai più. Chi non sa per natura piombare a tempo debito sulla preda non lo imparerà giammai e inutilmente starà a guardare come fanno gli altri, non li saprà imitare.“]

³⁴ Ibid., str. 84. „A co já, mám také křídla? – zeptal se, navazuje plachý úsměv. – K básnickým rozletům jistě! - odpověděl Macario.“ [Italsky: Ibid., str. 95. „Ed io ho le ali? -- chiese abbozzando un sorriso.-- Per fare dei voli poetici sì! -- rispose Macario.“]

³⁵ Maier, Bruno. *Italo Svevo*. Milano: Mursia, 1980, str. 60.

Odkud se ale toto nevyhnutelné Alfonsovo selhání bere? Příčinu nelze hledat pouze v okolí, ale právě uvnitř Alfonsa samotného. Nejsou to nepřekonatelné obtíže, které mu do cesty staví okolí nebo společnost, ve které se nachází. Marně hledá štěstí ve svém životě a lepší společenské postavení. Cítí se ublížen prostředím a okolnostmi, ale neuvědomuje si, že jsou nastaveny pro všechny stejně. Jeho kancelářská práce není příliš odlišná od práce ostatních úředníků. Je to pouze jeho vrozená neschopnost dělat věci tak, jak je dělají ostatní.

Svevo se však neomezuje pouze na psychické podmínky hlavního hrdiny, ale snaží se identifikovat také sociální kořeny této slabosti a nemohoucnosti aktivně žít. Alfonso pochází z venkova, je intelektuálně založen a není schopen se zařadit do buržoazní terstské společnosti, ve které jsou hodnoty nastaveny na zisk, produktivitu a energii. Je považován za podivína a snílka.³⁶

Inetto

S Alfonsem, jak napovídal již původní název románu, začíná série postav tzv. „*inettů*“, kteří se prostřednictvím různých ztělesnění pravidelně objeví v následujících Svevových dílech. Jejich slabostí je nevyrovnanost a psychická nejistota, která činí člověka nezpůsobitelného k životu. Alfonso je bolestně tížen svou odlišností, která je vnímána jako méněcennost. Jeho nejistota ve společnosti se pro něj stane psychickým blokem. Je vystrašen i z běžné konverzace, jak můžeme vidět i na tomto příkladu: „Slečna umí skvěle francouzsky! – pronesl Alfonso téměř jako otázku. Nikdo se neobtěžoval mu odpovědět a tak umkl, doznávaje, že je hloupý a nudný.“³⁷ Alfonso se nedokáže ztotožnit s postavou silného, sebejistého muže, cítí se podřadný, potřebuje si vytvořit vlastní realitu.³⁸ Ve svých megalomanských snech si vytvoří fiktivní obraz sebe sama, který mu vynahrazuje jeho neaktivní život. Tento únik do snů, tendence tvořit si smyšlené světy, je další charakteristikou Svevových *inettů*.³⁹

³⁶ Baldi, G., Giusso, S., Razetti, M., Zaccaria, G. *Dal testo alla storia dalla storia al testo*. (Volume III) Tomo Secondo. Torino: Paravia, 2000, str. 277.

³⁷ Svevo, Italo. *Život pana Alfonsa*. Praha: Melantrich, 1974. Překlad: Vladimír Horáček, str. 34. [Italsky: Svevo, Italo. *Una vita*. Milano: Tascabili Bompiani, 1989, str. 45. „La signorina parla magnificamente il francese! – fece quasi in tono di domanda Alfonso. Nessuno si curò di rispondergli ed egli tacque riconoscendosi sciocco e noioso.“]

³⁸ *Ibid.*, str. 57. „Nad kloudnou knihou se oddával megalomanským snům, a to ne proto, že měl takhle uzpůsobený mozek, ale pod tlakem okolností; byl v krajní situaci, a tak snil o jiné krajnosti.“ [*Ibid.*, str. 68. „Dinanzi ad un libro pensato faceva sogni da megalomane, e non per la natura del suo cervello, ma in seguito alle circostanze; si trovava ad un estremo, si sognava nell'altro.“]

³⁹ Baldi, G., Giusso, S., Razetti, M., Zaccaria, G. *Op. cit.*, str. 277.

Nedosažitelné vzory

Alfonso má před sebou „soupeře“ vykazující vlastnosti, které jemu chybí. Prvním z nich je ředitel banky Maller, který je pro slabého a neurotického Alfonsa zosobněním mocného a silného otce. Alfonso ve své psychické nevyzrálosti úzkostně hledá postavu otce (vlastní mu již zemřel), o kterého by se mohl opřít a najít v něm jistotu.

Vedle této postavy se nachází rival Macario, jenž má všechny vlastnosti, které Alfonsovi chybí – umí se pohybovat ve společnosti, je sebejistý a nikdy nemá pochyby o svém rozhodnutí. A je to právě Macario, který nakonec získá ženu, o niž usiloval Alfonso.⁴⁰

Ženy

Dalším problematickým bodem pro Alfonsa jsou vztahy se ženami. Nejsilnější spojení prožíval se svou matkou. Jeho vztah k ní by se dal definovat téměř jako oidipovský komplex.⁴¹ Ve chvíli, kdy by se měl spolehnout na sebe a vzít rozhodnutí do vlastních rukou, utíká před zodpovědností do jistoty matčina náručí. Přesto se však po její smrti cítil až podivně klidný.⁴² Měl matku velmi rád, byl u ní poslední hodiny v její nemoci, vše v duchu prožíval velmi intenzivně, ale přijal její smrt bez okázalých nářků. Staral se o ni během jejích posledních hodin a viděl ji při těch nejsilnějších atakách nemoci. I přesto si však uchoval její obraz z mládí. A matka mu byla i vzorem péče a oddanosti, kterou prokazovala Alfonsovu otci.

Ve vztahu k ostatním ženám na tom nebyl Alfonso zpočátku příliš dobře. Byl plachý, bojácný a jeho pokusy o navázání kontaktů končily nezdarem.⁴³ Jediná dívka, u které měl úspěch a nad kterou se mohl cítit v nadřazené pozici, byla Lucie. Dívka z chudé rodiny, o

⁴⁰ Baldi, G., Giusso, S., Razetti, M., Zaccaria, G. *Dal testo alla storia dalla storia al testo*. (Volume III) Tomo Secondo. Torino: Paravia, 2000, str. 277.

⁴¹ Svevo, Italo. *Život pana Alfonsa*. Praha: Melantrich, 1974. Překlad: Vladimír Horáček, str. 7. „Nedovedu se vyrovnat s tím, že Tě vedle sebe nevidím, že žiju tak dlouho a tak daleko od Tebe, a mou bolest zvyšuje pomýšlení, že i Ty se asi cítíš osamělá...“ [Italsky: Svevo, Italo. *Una vita*. Milano: Tascabili Bompiani, 1989, str. 17. „Non so rassegnarmi a non vederti, a restare lontano da te per tanto tempo, e aumenta il mio dolore il pensare che ti sentirai sola anche tu...“]

⁴² Ibid., str. 242. U hrobu matky s poručíkem Mascottim: „Snad i jeho přítomnost přispěla k tomu, že Alfonso nepocítil ani nejmenší dojetí. Čekal, že ho návštěva rozcitliví, a překvapilo ho, že se v něm nic nehnulo. Nehybně stál před tím kopečkem syré země, před matčíným hrobem, na němž nebyl ještě ani náhrobek, který objednal, a byl tak netečný, že se sám před sebou snažil omlouvat.“ [Italsky: Ibid., str. 256. „La sua presenza contribuì a togliere ad Alfonso la commozione. L'aveva attesa e fu sorpreso di non venirne colto. Stava là immobile dinanzi al monticello di terra nuda, la tomba della madre, mancante ancora del sasso ch'era stato commesso, e si trovò tanto freddo che cercò di scusarsi verso se stesso.“]

⁴³ Ibid., str. 60. „Nějakou dobu běhával za tou či onou ženou večer co večer. (...) Tyhle milostné pokusy měly vždycky týž výsledek. Jeho bázlivost paralyzovala i velice rázná předsevzetí a stačilo jediné odmitavé gesto pronásledované nebo i něco menšího, třeba indiskrétní pohled nějakého chodce, aby se pokusu zřekl.“ [Italsky: Ibid., str. 71 „Per certo tempo ogni sera correva dietro a qualche donna, (...) Questi conati all'amore avevano sempre il medesimo risultato. La sua timidezza vinceva i propositi fatti con la maggior risolutezza e bastava un gesto di ripulsa dell'aggregata od anche meno, lo sguardo indiscreto di qualche passante, per farlo desistere.“]

kteřou kvůli jejímu původu nejevil sebemenší zájem. Přes své romantické představy o lásce se zajímal pouze o dívky z vyšších vrstev, než byl on sám. Proto se u něj zrodila i láska k Annettě, dceři ředitele banky. Ale lze vůbec mluvit o lásce, o čistém citu, který si vysnil?⁴⁴ Byl k ní přitahován nejen jejím postavením, ale i chladem, se kterým se k němu chovala. Navíc jeho vztah k Annettě a zamilovanost, kterou k ní cítil, mu pomáhaly překonávat jeho vnitřní nejistotu. Najednou si byl jist sám sebou a věděl, jak se chovat.⁴⁵

Vztah k Annettě byl značně proměnlivý, od pocitu štěstí a vítězství, které prožíval, když se s Annettou sblížovali, až k pohrdání a nenávisti k jejímu panovačnému a povrchnímu chování. Alfonsova láska byla spíše platonická. Toužil po ní, když ji neměl, když však byl s ní, mluvil strojeně a jeho city k ní polevily. To, co ho na Annettě přitahovalo, byla spíše chuť získat něco zakázaného, nedostupného. Když si ale uvědomil, že by mohlo dojít k něčemu vážnějšímu, zpanikařil a raději se vrátil k životu obyčejného úředníka, který zprvu chtěl opustit. Annettu doopravdy nemiloval, bylo to spíše jeho snění, do kterého byl zamilovaný. Když o Annettu nadobro přišel jejím zasnoubením s Macariem, zaplavila ho na chvíli žárlivost.⁴⁶ Nebo snad šlo o pouhý pocit pokoření, prohry, uražené ješitnosti? Pocit, který již zažil při seznámení se snoubencem své dětské lásky Rosiny a jímž byl Alfonso překvapen: „To se mě to tak dotklo, když jsem zjistil, že je Rosiným snoubencem? - zeptal se Alfonso sám sebe, překvapen svou a ne jeho nenávistí.“⁴⁷ Po četných úvahách si ale nakonec uvědomí, že mu je bez Annetty lépe,⁴⁸ a touží už jen po usmíření s ní. Chtěl na ni mít alespoň pěkné vzpomínky, se kterými by se mohl opět oddat svému snění.

⁴⁴ Svevo, Italo. *Život pana Alfonsa*. Praha: Melantrich, 1974. Překlad: Vladimír Horáček, str. 58. „Žena mu byla sladkou mužovou družkou, zrozenou k tomu, aby byla spíše zbožňována než objímána, a v osamělém životě na vsi, kde jeho organismus dozrál, si předsevzal, že si uchová čistotu, aby pak jednou mohl složit k nohám některé bohyně celé své já.“ [Italsky: Svevo, Italo. *Una vita*. Milano: Tascabili Bompiani, 1989, str. 69. „La donna era per lui la dolce compagna dell'uomo nata piuttosto per essere adorata che abbracciata, e nella solitudine del suo villaggio, ove il suo organismo era giunto a maturità, ebbe l'intenzione di serbarsi puro per porre ai piedi di una dea tutto se stesso.“]

⁴⁵ Ibid., str. 125. Na rady Macaria, jak se zmocnit ženy: „Alfonso lhostejně vyslechl všechny ty násilnosti, které mu doporučoval, protože teď sám lépe věděl, co ve svém případě udělat.“ [Italsky: Ibid., str. 136. „Alfonso stette a udire indifferente le brutalità che gli venivano suggerite, perché egli ora sapeva meglio quello che faceva al caso suo.“]

⁴⁶ Ibid., str. 247. Po zprvu klidném přijetí zprávy o zasnoubení Annetty s Macariem: „... Tak kde se v něm bere to překvapení, bolest a žárlivost? (...) Trpěl žárlivostí, pronikavou bolestí, hlubokým pokořením...“ [Italsky: Ibid., str. 261. „... Dunque perché sorpresa e dolore e gelosia?“ (...) Str. 262. „Soffriva di gelosia, un dolore acuto, un profondo avvillimento...“]

⁴⁷ Ibid., str. 228. [Italsky: Ibid., str. 242. „Tanto mi è dispiaciuto di trovarlo sposo di Rosina? -- si chiese Alfonso sorpreso del proprio odio e non dell'altrui.“]

⁴⁸ Ibid., str. 247. „...jemu ke štěstí musí postačit, že se zbavil Annetty! Je volný! Opakoval to slovo polohlasem víckrát: Je volný, zbaven té ženské, která ho opustila právě tak rychle, jak se mu vzdala.“ [Italsky: Ibid., str. 262. „...alla sua felicità doveva bastare di sapersi liberato da Annetta. Era libero! Ripeté più volte la parola a mezza voce: Libero da quella donnaiuola che lo aveva abbandonato con la stessa rapidità con cui gli si era data.“]

Kolegové

Na Alfonsův vnitřní život měl vliv také vztah s kolegy z práce. Zpočátku k němu pojali určitou nedůvěru, která pramenila z jeho nejistého chování. Pro Alfonsa to byl neznámý svět plný cizích lidí. Nechápal, jak se mohou této nudné a monotónní práci věnovat s takovým zápalem. Sám byl ve vyřizování urgentních věcí pomalý a často se ztrácel v myšlenkách,⁴⁹ což jeho kolegy zpočátku dráždilo. Postupně však, aniž by si to uvědomoval, se zapracoval i Alfonso, dokonce byl povýšen a kolegové se mu snažili pomoci. V rámci daného systému a řádu se k němu chovali dobře, nebo alespoň slušně. To ale neměnilo nic na tom, že se v práci cítil frustrován a povýšením naopak trpěl. Měl tak málo sebevědomí a tak moc pochybností o sobě samém, že svoji nabytou pozici začal ztrácet. Kdyby se tolik nepřesvědčoval o tristnosti svého povolání, nebyla by pro něj banka tak neutěšeným prostředím. Ale Alfonso byl vnitřně neklidný a duševně nevyrovnaný i při dalších aktivitách. Jeho oblíbená literatura mu poskytla únik na omezenou dobu, i procházky, které si naordinoval k pročištění mysli a k lepší kondici, ho začaly unavovat. Zde máme další bod, ve kterém se Svevo se svým literárním hrdinou rozchází. Svevo vydržel v bankovním sektoru téměř dvacet let a s daným systémem se přinejmenším smířil a přijal ho. Alfonso toho však schopen nebyl.

Alfonsovy světy

V románu je patrný vliv Émila Zoly a naturalistů, kteří se věnovali pečlivému popisu společnosti. Detailní líčení bankovního prostředí připomíná zálibu v popisování v mnoha Zolových románech, jež měly za cíl poskytnout přesný obraz moderní společnosti.⁵⁰ Svevo díky své profesi bankovního úředníka toto prostředí velmi dobře znal a dbal v některých ohledech až na dokumentárně přesný popis.

Alfonso se během svého pobytu v Terstu dostane do zcela odlišných prostředí, jemu vzdálených a nepřátelských. Oproti venkovu, odkud přišel s téměř nevinnou duší, se nachází v městské „džungli“ spletitých vazeb. V bance se ocitá ve světě pevně daných pravidel, pracovní doby a je zde pod „nadvládou“ přísného a autoritativního ředitele Mallera.⁵¹ Jsou zde jasně rozděleny pracovní role, chování je dáno postavením a úkoly. V tomto prostředí se Alfonso cítí stísněn, není zde prostor pro jeho snění. Musí se naopak soustředit na mechanické

⁴⁹ Svevo, Italo. *Život pana Alfonsa*. Praha: Melantrich, 1974. Překlad: Vladimír Horáček, str. 14. „... ale Alfonso moc rychle psát nedovedl. Mezi napsáním dvou slov dopřával svým myšlenkám volný běh...“ [Italsky: Svevo, Italo. *Una vita*. Milano: Tascabili Bompiani, 1989, str. 24. „...ma Alfonso non sapeva scrivere presto. Fra una parola e l'altra lasciava correre il suo pensiero ad altre cose...“]

⁵⁰ Baldi, G., Giusso, S., Razetti, M., Zaccaria, G. *Dal testo alla storia dalla storia al testo*. (Volume III) Tomo Secondo. Torino: Paravia, 2000, str. 277.

⁵¹ Maier, Bruno. *Italo Svevo*. Milano: Mursia, 1980, str. 57.

opisování čísel, jemu tak vzdálené. Banka zde symbolicky představuje střety mezi hlavním hrdinou a mechanismy kapitalistické společnosti, v níž dochází k nemilosrdným bojům o život, který ničí slabší.⁵²

Dalším světem, ve kterém se Alfonso musí naučit pravidla soužití, je skromné bydlení u rodiny Lanucciových, která nám nabízí podrobný pohled na sociální a společenské podmínky maloměstské rodiny. V rodině zaujme místo váženého nájemníka. To mu určitým způsobem kompenzuje jeho bídné postavení v bance, ale neuspokojuje ho úplně. I zde hraje roli, se kterou není spokojen. Jedinými okamžiky, při kterých nachází uspokojení, jsou hodiny italštiny, které dává dceři domácích Lucii. Ta i přes svou snahu nedokáže látku pochopit, a tak se Alfonso cítí nadřazen a vylévá si svou frustraci z práce právě na ní. Přestože se toto prostředí zdá být mnohem blíže jeho mysli, společenskému postavení a stylu života, způsobuje mu další problémy a nepříjemnosti a nakonec se ukáže jako svět jemu neznámý.⁵³

Třetím světem, se kterým se dostává Alfonso do styku, je buržoazní prostředí bohaté rodiny ředitele banky, pana Mallera. Zde potkává rozmarnou a povýšenou Annettu, která se snaží prorazit se svými marnými literárními pokusy.⁵⁴ Při každé návštěvě salónu se Alfonso ocitá mezi honosnými věcmi, na které není zvyklý, cítí se zde nesvůj. Je to ale právě toto prostředí, ve kterém tráví nejvíce času a ve kterém dochází k zásadním událostem v jeho životě. Dům, ze kterého bylo vidět bohatství a vlivné postavení rodiny, mu zprvu imponuje, ale později je rád, že se těchto materiálních a tíživých věcí zbaví.

Celý román je v podstatě znázorněním těžkého a téměř nemožného vztahu Alfonsa s těmito třemi světy. Vztah, který je již od první stránky knihy předurčen k nezdaru.⁵⁵ Alfonso, ať se nachází kdekoliv, je nešťasten a sní o jiném místě. V podstatě nenajde klid nikde. Jeho touha a snění se často obrací k dětství, které prožil na vesnici a do kterého by se rád vrátil. Zdá se tedy, že jeho štěstí zůstalo v minulosti, do které se však již nelze vrátit, a je tak odsouzen trpět současností, v níž nenalézá klid. Snad i proto volí jako únik z přítomného světa sebevraždu. Alfonsovo rozhodnutí vzít si život překvapí. Ano, každodenně se trápil, ale přesto se mnohdy dokázal vzepřít a bojovat. Zvláště po smrti matky a návratu do města se sám cítil vyvrážděnější a svobodnější. Byl vyrovnaný a smířený se svým životem. Ale jak by pokračoval dál, kam by směřoval? Byl již na světě prakticky sám. A není právě taková

⁵² Baldi, G., Giusso, S., Razetti, M., Zaccaria, G. *Dal testo alla storia dalla storia al testo*. (Volume III) Tomo Secondo. Torino: Paravia, 2000, str. 277.

⁵³ Maier, Bruno. *Italo Svevo*. Milano: Mursia, 1980, str. 58.

⁵⁴ *Ibid.*, str. 57.

⁵⁵ *Ibid.*, str. 58.

vyrovnanost a smíření znakem stáří a klidu před smrtí? Neměl by mít ambice a chuť bojovat? Anebo byla sebevražda také pouhým výplodem jeho snění, které možná omylem dovedl do konce?⁵⁶ Poslední jeho myšlenky vedly k Annettě. Zdá se tedy, že ho ovlivnila více, než si sám připouštěl, a snažil se přesvědčit, že umírá z lásky k ní.⁵⁷ Přesto však skončil především kvůli své nezpůsobivosti k životu. Nechtěl se dále již sužovat nesčetnými boji a marností, kterou v sobě cítil.⁵⁸ Zemřel po klidné rozvaze a vyrovnán sám se sebou i s okolím.

Postup vyprávění

Nyní bych se ráda zabývala Svevovými narativními postupy. Příběh je vyprávěn ve třetí osobě a vypravěč zaujímá neosobní postavení. V románu převládá zaměření na nitro hlavního hrdiny. Čtenář vidí věci tak, jak je vidí Alfonso, a tak se dozvídáme jen to, co zná on. Důsledná subjektivizace příběhu je rysem přechodu z realistického a naturalistického románu k románu psychologickému a modernistickému.⁵⁹

Lze se setkat s kritikami, které tvrdí, že Svevo neumí psát⁶⁰ a je špatným stylistou. Je však nutno brát v potaz, že Svevův literární jazyk je formován historickou a rodinnou situací, ve které spisovatel tvořil svá díla. Jak již bylo řečeno ve Svevově biografii, jako chlapec trávil školní léta v Bavorsku. Styk s německým kulturním světem na něm zanechal patrný vliv. Umberto Saba prohlásil, že by Svevo mohl *psát dobře německy, ale raději psal špatně*

⁵⁶ Svevo, Italo. *Život pana Alfonsa*. Praha: Melantrich, 1974. Překlad: Vladimír Horáček, str. 307. „Za celý jeho život plný snění ho snění nikdy tak plně nezaujalo. Odložil pero a sešel hlavu do dlaní. Chtěl uvažovat, ale bez ustání jen snil.“ [Italsky: Svevo, Italo. *Una vita*. Milano: Tascabili Bompiani, 1989, str. 323. „Nella sua vita da sognatore il sogno non lo aveva posseduto giammai così interamente. Depose la penna e mise la testa fra le mani. Avrebbe voluto riflettere ma sognava irresistibilmente.“]

⁵⁷ Ibid., str. 307. „Annetta touží po jeho smrti! Přál si, aby se jí to vyplnilo a aby ho pak oplakávala. Snil o tom, že jednoho dne v jejím srdci bez jakéhokoli dalšího důvodu znovu rozkvetne láska, a že pak půjde na jeho hrob prolévat slzy a rozsévat květiny. (...) Sebevražda mu snad vrátí Annettinu náklonnost.“ [Italsky: Ibid., str. 323. „Annetta lo voleva morto! Desiderò che le riuscisse e che poi lo rimpiangesse. Sognava che l'amore per lui, senz'altra causa, un giorno le rinascesse nel cuore e che ella andasse alla sua tomba a spargervi fiori e lagrime. (...) Il suicidio gli avrebbe forse ridato l'affetto di Annetta.“]

⁵⁸ Ibid., str. 308. „On se však cítil k životu nezpůsobivý. Něco, co se často a vždy marně snažil pochopit, mu život měnilo v bolestiplné, nesnesitelné živoření. Nedovedl milovat ani užívat; v nejtápnějších situacích trpěl víc než jiní v těch nejbolestivějších. Opouštěl ho bez lítosti. (...) To bylo to odříkání, o němž snil; zřekne se všeho. Musí zničit ten organismus, který neznal pokoje; kdyby žil dál, dál by se zmítal v zápasech, protože takové už bylo jeho ustrojení.“ [Italsky: Ibid., str. 324. „Egli invece si sentiva incapace alla vita. Qualche cosa, che di spesso aveva inutilmente cercato di comprendere, gliela rendeva dolorosa, insopportabile. Non sapeva amare e non godere; nelle migliori circostanze aveva sofferto più che altri nelle più dolorose. L'abbandonava senza rimpianto. (...) Quella era la rinuncia ch'egli aveva sognata. Bisognava distruggere quell'organismo che non conosceva la pace; vivo avrebbe continuato a trascinarlo nella lotta perché era fatto a quello scopo.“]

⁵⁹ Baldi, G., Giusso, S., Razetti, M., Zaccaria, G. *Dal testo alla storia dalla storia al testo*. (Volume III) Tomo Secondo. Torino: Paravia, 2000, str. 278.

⁶⁰ Bruno, Maier. *Italo Svevo*. Milano: Mursia, 1980, str. 179.

italsky.⁶¹ Podle Bruna Maiera byl Svevo prakticky nucen přivlastnit si určitý umělecký styl, bojuje přitom s lingvistickými překážkami němčiny a terstštiny.⁶²

K ucelení jazykového obrazu Svevova díla nelze opomenout ani další prvky, které se zde objevují. Jsou to například citace z francouzštiny, které se občas objeví v konverzaci mezi Alfonsem a jeho kolegou Whitem.⁶³ Dále Svevo používá neologismy. Jako příklad uvádím výraz „*jít se notabenovat*“, který znamenal jít si pro vysvětlení úkolů, které byly označeny zkratkou NB (*nota bene*).⁶⁴

Svevův odraz v díle

Podle Alice Flemrové se ve vztahu Sveva k literární postavě nejvíce odráží jeho nespokojenost se sebou samým i s celým světem, která je typická pro jeho počáteční tvorbu. Svevo se snaží na svém literárním hrdinovi vybit svou nespokojenost. Za touto projekcí autora samého ve smyslu zliterárnění vlastní osoby se dá chápat projevování masochistických sklonů. Není to však tak jednostranné, protože jak říká Alice Flemrová, v této tvůrčí fázi se střídají masochista se sadistou podle toho, jak Svevo splývá se svým hrdinou. Po momentech dokonalé symbiózy se od něj odpoutá a zaujme vůči němu postoj všemohoucího a krutého Boha.⁶⁵

Jak dále píše Alice Flemrová, Svevova potřeba být neustále přítomen ve svých textech je příznačná pro celou jeho tvorbu. Není to však naprosté ztotožnění se s literárním hrdinou. Jeho tvorba je silně autobiografická, ale není na Svevově životě založená. Románoví hrdinové nejsou jeho autoportréty. Svevo si jako autor ponechává jistý odstup od svých postav. Spisovatele jako takového můžeme hledat v onom hlasu vypravěče, který zde hraje roli hrdinova vědomí a svědomí. Autobiografičnost jeho tvorby spočívá ve ztotožnění se s vlastním dílem, ne s jeho literárním hrdinou.⁶⁶ Dle Alice Flemrové se Svevův proces pozorování vlastního já začne rodit již v tomto prvním románu *Život pana Alfonsa*. Zde Alfonso začíná chápat, že není uzpůsoben k lovu a uchopení kořisti a že není v jeho silách

⁶¹ Bruno, Maier. *Italo Svevo*. Milano: Mursia, 1980, str. 181.

⁶² Ibid., str. 183.

⁶³ Svevo, Italo. *Život pana Alfonsa*. Praha: Melantrich, 1974. Překlad: Vladimír Horáček, str. 184. „Och! Prokleté l'argent! – Francouzské slovo nadávce lépe dodávalo zdání upřímnosti.“ [Italsky: Svevo, Italo. *Una vita*. Milano: Tascabili Bompiani, 1989, str. 196. „Oh! maledetto l'argento! -- La parola francese dava meglio l'aspetto di sincerità all'imprecazione.“]

⁶⁴ Ibid., str. 46. „Ballina, který se specializoval na vytváření neologismů potřebných ke zvláštnímu používání v bance, určil, že jít „se notabenovat“ znamená vydat se za vedoucím korespondentem a požádat ho o vysvětlení jeho samoznaků.“ [Italsky: Ibid., str. 57. „Ballina, che aveva la specialità di formare i neologismi necessari agli usi speciali della banca, stabilì che *andare a notabenarsi* significava recarsi dal capo corrispondente a chiedergli la spiegazione dei suoi segni.“]

⁶⁵ Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 38.

⁶⁶ Ibid., str. 39.

jednat proti vlastní přirozenosti. Existuje pro něj tedy pouze jedno řešení, a to sebevražda, která se jeví jako logické vyústění jeho životního příběhu.⁶⁷

Život pana Alfonsa je tedy jediným Svevovým románem, ve kterém nám autor nabídne závěrečné východisko. Smrt hlavního hrdiny patří k tradičním románovým vyvrcholením. Ne však ze zoufalství, ale jako prostředek vysvobození ze své nešťastné existence.⁶⁸

⁶⁷ Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 39, s odkazem na Svevo, Italo. *Romanzi*. Milano: Mondadori, 1985, str. 357. „Ora sapeva perché aveva rinunciato ad Annetta. Non aveva nulla da rimproverarsi perché aveva agito secondo la propria natura ch'egli non ancora aveva conosciuto. Era bene sapere finalmente i movimenti direttivi di quell'organismo che ogni giorno gli aveva apportato delle sorprese. Conoscendoli egli ora poteva risparmiarsi altre deviazioni da quella via che la natura gli aveva imposta: una via aggradevole, facile e senza meta.“ [Svevo, Italo. *Život pana Alfonsa*. Praha: Melantrich, 1974. Překlad: Vladimír Horáček, str. 274. „Teď už věděl, proč se zřekl Annetty. Neměl si co vyčítat, protože udělal jen to, co mu kázala jeho vlastní přirozenost, kterou dřív neznal. Bylo dobré, že konečně zná naléhavá nutkání toho organismu, který mu dosud denně připravoval nějaké překvapení. Když je teď zná, aspoň už nesejde z cesty, kterou mu jeho přirozenost určila; z cesty příjemné, pohodlné a bez cíle.“]

⁶⁸ *Ibid.*, str. 40.

SENILITÀ

Svevův druhý román *Senilita* vycházel pravidelně v období mezi 15. červnem a 16. zářím roku 1898 v časopise „L'Indipendente“. Celý román byl pak publikován roku 1898 u terstského nakladatele Vrama na Svevovy vlastní náklady. Dílo, původně nazvané provizorním titulem *Il Carnevale di Emilio* (Emiliův karneval), bylo následně přejmenováno na tematicky výstižnější *Senilitu*.

Protagonista celého příběhu, pětatřicetiletý Emilio Brentani, je řadovým zaměstnancem terstské pojišťovny a ve svém okolí je znám díky románu, který v mládí napsal. Od té doby se však marně pokouší navázat na počátek své literární kariéry. Emilio žije v bytě se sestrou Amalií, jejíž jedinou životní náplní je starost o bratra.

Další důležitou postavou v Emiliově životě je sochař Stefano Balli, přítel, jehož silný charakter a bonvivánství jsou pravým opakem Emilia. Stefano se snaží své umělecké nezdary kompenzovat úspěchem u žen a hýřivým životem. Amalia, velmi plachá a zdrženlivá žena, se do Stefana tajně zamiluje, ten ovšem její lásku neopětuje a ona tím v tichosti velice trpí.

Trojici postav doplňuje temperamentní a okouzující Angiolina Zarriová, kterou Emilio náhodně potká a pokouší se s ní o rozptýlení svého jinak nudného života. Chce tak napodobit chování přítele Stefana. Nezávazné dobrodružství pro Emilia končí, když se do dívky bezhlavě zamiluje a začne si ji idealizovat. Když však zjistí, že Angiolina není tak nevinná, má mnoho milenců, a často se uchyluje ke lži, začne na ni až chorobně žárlit, ale nedokáže se jí vzdát.

Pro své umělecké dílo se o Angiolinu zajímá i sochař, do kterého se naopak zahledí dívka. Emilio začne přítele nenávidět, žárlí na něho, nechce se s ním stýkat a přestane ho zvat na návštěvy domů, čímž prakticky zničí život své beznadějně zamilované sestry, která již žárlí na Angiolinu, že jí odlákala bratra. Rozpoutá se tak řetězec nenávisti, žárlivosti a neutěšených vztahů mezi postavami, které nemohou žít ani spolu ani bez sebe. Amalia onemocní zápallem plic a přitíží jí éter, ke kterému se ze zoufalství a ve své samotě uchýlí. Na následky celkového selhání organismu a deliria zemře.

Emilio se po smrti sestry stáhne do ústraní a zřekne se jak přítele Stefana, tak Angioliny, o které se časem dozví, že utekla s novým milencem do Vídně.

Román končí vzpomínkou po několika letech na obě ženy Emiliova života, které se v jeho snech spojí v jednu dokonalou ženu s mírnou povahou Amalie a krásou Angioliny.

Důležitým orientačním bodem románu je již samotný název, který může být zprvu matoucí, ale po důkladnější analýze zjistíme, že je mimořádně výstižný. Za senilitu není považováno stáří věkem, období odměřené časem, ale stáří symbolické, metaforické, období melancholie a duševního zestárnutí. Emilio, ač věkem mladý, se cítí unaven. Na život se dívá tak, jak se na něj dívají staří lidé, hodnotí ho s odstupem a vidí ztracené a promarněné mládí.⁶⁹ Sám autor v předmluvě tento, pro někoho nevhodný název hájí slovy: „Zdálo by se mi, že jsem knihu zmrzačil, kdybych ji zbavil jejího názvu, který, jak se mi zdá, může cosi vysvětlit a omluvit. Ten titul mě vedl a já ho prožil....“⁷⁰

Odlíšnosti od prvního románu

Román *Senilita*, na rozdíl od předešlého díla, se již tolik nevěnuje důslednému popisu společenského rámce, ale soustředí se téměř výhradně na čtyři hlavní postavy, jejichž vztahy a události dějící se kolem nich tvoří základní strukturu celého příběhu. A právě v počtu postav je základní rozdíl a odlišnost od ostatních Svevových románů. Také zde už nepřevládají prvky realistického románu, nepopisují se společenské a sociální problémy. Příběh se prakticky odehrává v Emiliově či Amaliině mysli. Je to především rozměr psychologický, který se autor snaží zkoumat. O Emiliově zaměstnání se v románu neobjeví skoro žádná zmínka. Oproti Alfonsovu trápení z pracoviště je to výrazná změna. Přesto to však neznamená, že by se zcela zřekl společenského popisu. K tomu volí jinou cestu, méně přímou, ale ne méně pronikavou. Je to cesta skrz analýzu duše. Psychické struktury, které Svevo na svých hrdinech zkoumá, nejsou umístěny mimo čas a realitu, ale jsou zakořeněny v historii a společnosti.⁷¹

Prostředí románu

Prostředí, ve kterém se postavy románu *Senilita* pohybují, je opravdovější a bohatší než v prvním románu. Není zde jednotvárná strohost a šed', která v Terstu sužovala Alfonsa. Město hýří barvami, životem, okolní příroda už není pouhá kulisa, ale zasahuje protagonisty mnohem více:⁷² „K fičení větru se poжил mohutný rachot moře, nesmírný jek složený ze sboru různých menších hlasů. Noc byla temná; z moře bylo vidět jen tu a tam zabělání některé vlny,

⁶⁹ Maier, Bruno. *Italo Svevo*. Milano: Mursia, 1980, str. 76.

⁷⁰ Svevo, Italo. *Senilita*. Praha: Československý spisovatel, 1971. Překlad: Alena Hartmanová, str. 7. [Italsky: Svevo, Italo. *Tutti i romanzi e i racconti*, a cura di Mario Lunetta. Torriana: Orsa Maggiore, 1991, str. 257. „Mi sembrerebbe di mutilare il libro privandolo del suo titolo che a me pare possa spiegare e scusare qualche cosa. Quel titolo mi guidò e lo vissi.“]

⁷¹ Baldi, G., Giusso, S., Razetti, M., Zaccaria, G. *Dal testo alla storia dalla storia al testo*. (Volume III) Tomo Secondo. Torino: Paravia, 2000, str. 279.

⁷² Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 54.

kteřou si chaos zamanul roztržít dřív, než dorazila k pevnině.“⁷³ Emilio je ovlivňován atmosférou města a okolního prostředí. Po odloučení od Angioliny projektoval své neštěstí do okolí takto: „Lhostejnost, kterou cítím ke všemu, mě skličuje. Kdyby se všechny domy na korze daly do tance, myslím, že bych se na ně ani nepodíval. A kdyby hrozily, že se na mne svalí, neuhnul bych. (...) Dnes je krásný den, že? Nebe by mělo být modré, vzduch teplý, slunce zářivé, chápu to, ale necítím. Vidím šedě a šedě cítím.“⁷⁴

Emiliova láska a sny

Emilio reprezentuje další postavu Svevových *inettů*, tentokrát se ale jedná o staršího a vyzrálějšího hrdinu. Hned na začátku románu se vrhá do milostného vztahu s Angiolinou, skřz nějž se snaží dohnat ztracené mládí. Nicméně jeho zkušenosti s ženami jsou spíše teoretické, chtěl by Angiolinu raději citově vychovávat.⁷⁵

Emilio je psychicky slabý, má strach čelit realitě, proto si vytvoří určitý ochranný systém, žije jakoby hluše a slepě. Tento stav mu zajišťuje mír a klid, ale obírá ho o aktivní život a o zábavu. V podstatě jde o jakési umrtvování života v „bezpečí“ domova, kde je navíc mateřsky chráněn svou sestrou Amalií.⁷⁶

V Emiliovi, i přes jeho neschopnost dobýt si své sny a přání, zůstává určitý neklid, který vychází z nekonečné touhy po požitku a radosti. Tyto dva aspekty mají v jeho očích podobu Angioliny, která je jeho pravým opakem. Je protikladem všeho, co dosud zažil, stala se mu symbolem zdraví, veselosti a plnosti života. Ve vztahu s ní se Emilio střetává s reálným životem, o kterém dosud jen snil.⁷⁷ Emilio znal skutečný svět převážně z knih. Liboval si ve svém stylu vyjadřování a mnohdy ani nevnímal opravdovost situace, protože byl až příliš zaujat sám sebou.⁷⁸ Cítil v sobě literární nadání a cítil se být romantikem.⁷⁹

⁷³ Svevo, Italo. *Senilità*. Praha: Československý spisovatel, 1971. Překlad: Alena Hartmanová, str. 179. [Italsky: Svevo, Italo. *Tutti i romanzi e i racconti*, a cura di Mario Lunetta. Torriana: Orsa Maggiore, 1991, str. 365. „Al sibilare del vento si univa imponente il clamore del mare, un urlo enorme composto dall'unione di varie voci più piccole. La notte era fonda; del mare non si vedeva che qua e là biancheggiare qualche onda che il caos aveva voluto infranta prima di giungere a terra.“]

⁷⁴ Ibid., str. 85. [Italsky: Ibid., str. 307. „L'indifferenza che provo per tutto mi rattrista. Credo che se anche tutte queste case sul Corso si metessero a ballare, io non le guarderei neppure. E se minacciassero di cadermi addosso, lascerei fare.“ (...) „Oggi fa bel tempo, nevero? Il cielo dovrebbe essere azzurro, aria dolce, il sole splendido. Io lo capisco ma non lo sento. Vedo grigio e sento grigio.“]

⁷⁵ Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 42.

⁷⁶ Baldi, G., Giusso, S., Razetti, M., Zaccaria, G. *Dal testo alla storia dalla storia al testo*. (Volume III) Tomo Secondo. Torino: Paravia, 2000, str. 280.

⁷⁷ Ibid., str. 280.

⁷⁸ Svevo, Italo. Op. cit., str. 10. „Dřtil na plavou hlavu vzletná vyznání, vyzrálá a vybroušená za dlouhá léta toužení...“ Str. 14. „Brentani mluvil často o svých zkušenostech. To, o čem se domníval, že může takto nazývat, bylo cosi, co nasál z knih...“ Str. 24. „Už si nepamatoval na první polibky, které od ní dostal; tehdy, zcela zaujat polibkem, který dával, necítil v polibku, který přijímal, nic jiného než sladký, nutný doplněk svého políbení...“ [Italsky: Svevo, Italo. Op. cit., str. 259. „Fece piovere sulla bionda testa le dichiarazioni liriche che nei lunghi

Výrazný posun oproti nevinnému „bratru“ Alfonsovi z prvního románu můžeme shledat v popisu vztahu dvou milenců. Emilio po milence dychtí a touží ji vlastnit fyzicky, ale přes veškerou snahu užívat si životní rozkoše má Emilio stále strach z opravdové ženy a raději si ji idealizuje a v mysli nahrazuje ženou dokonalou, andělskou a čistou.⁸⁰

Emilio rád snil a komponoval do svých představ ne příliš líbivou realitu. Když v mládí psal román, do kterého projektoval své touhy, jeho vysněná skutečnost byla pravdivější než realita, kterou nyní prožíval: „Pomyslel si, že ta pravda, kterou zamýšlel vyprávět, byla méně věrohodná než sny, kterým před lety dokázal dát punc skutečnosti.“⁸¹ Tak si pro sebe také utvořil dokonalou ženu, jejíž nepravdivou předlohou byla Angiolina a jejíž obraz idealizoval i před sestrou: „Nevěděla o té ženě nic, ledaže je to bytost docela jiná než ona, silnější, vitálnější, a Emiliovi se líbilo, že v její mysli stvořil Angiolinu velice rozdílnou od Angioliny skutečné. Když byl v sestřině společnosti, miloval ten obraz, zkrášloval ho, přidával k němu všechny vlastnosti, které by byl rád u Angioliny nalezl...“⁸² Emilio snil o Angiolině bez ustání. Představoval si vše, co mu ona ve skutečnosti odpírala, a tak si prožíval svou vlastní realitu: „Možná, že ho teď miluje. V chůzi si zbudoval luzný sen. Milovala ho, chodila za ním, věšela se na něho a on nepřestával před ní utíkat a odmítat ji. Jaké citové zadostiučinění.“⁸³ Nechtěl přijmout to, že by se on po tolika sněních mohl mýlit: „Hnaly ho za ní jeho sny. Vždycky znovu doufal, že najde Angiolinu změněnou, a chvátal smazat dojem – vždycky smutný – z poslední schůzky.“⁸⁴

anni il suo desiderio aveva maturate e affinate...“ Str. 261. „Il Brentani parlava spesso della sua esperienza. Ciò ch'egli credeva di poter chiamare così era qualche cosa ch'egli aveva succhiato dai libri...“ Str. 267. „Egli non rammentava più i primi baci ricevuti; allora, tutto occupato del bacio che dava, non aveva sentito, in quello che riceveva, altro che un dolce necessario complemento al suo...“]

⁷⁹ Svevo, Italo. *Senilita*. Praha: Československý spisovatel, 1971. Překlad: Alena Hartmanová, str. 156. „Záliba v sentimentálních evokacích minulosti patřila k jeho povahovým rysům. Večer bude opět jednou rozbírat barvu moře a nebe a Angioliných vlasů.“ [Italsky: Svevo, Italo. *Tutti i romanzi e i racconti*, a cura di Mario Lunetta. Torriana: Orsa Maggiore, 1991, str. 351. „Era una delle sue caratteristiche essenziali quella di compiacersi nella rievocazione sentimentale del passato. Quella sera avrebbe analizzato di nuovo il colore del mare e del cielo e dei capelli d'Angiolina.“]

⁸⁰ Baldi, G., Giusso, S., Razetti, M., Zaccaria, G. *Dal testo alla storia dalla storia al testo*. (Volume III) Tomo Secondo. Torino: Paravia, 2000, str. 280.

⁸¹ Svevo, Italo. Op. cit., str. 119. [Italsky: Svevo, Italo. Op. cit., str. 329. „Pensò che quella verità che aveva voluto raccontare era meno credibile dei sogni che anni prima aveva saputo gabellare per veri.“]

⁸² Ibid., str. 65. [Italsky: Ibid., str. 294. „Ella non sapeva di quella donna se non ch'era un essere molto differente da lei, più forte, più vitale, e ad Emilio piacque di aver creata nella sua mente un'Angiolina ben diversa dalla reale. Quando si trovava con la sorella, amava quell'immagine, l'abbelliva, vi aggiungeva tutte le qualità che gli sarebbe piaciuto di trovare in Angiolina...“]

⁸³ Ibid., str. 112. [Italsky: Ibid., str. 324. „Forse ella lo amava ora! Camminando fece un sogno delizioso. Ella lo amava, lo seguiva, s'attaccava a lui, ed egli continuava a fuggirla, a respingerla. Quale soddisfazione sentimentale!“]

⁸⁴ Ibid., str. 137. [Italsky: Ibid., str. 339. „Erano i sogni che lo trascinavano lassù. Egli sperava sempre di trovare Angiolina mutata e veniva frettoloso a cancellare l'impressione - sempre triste - dell'ultimo ritrovo.“]

Angiolina dokázala téměř nemožné. Vytáhla ho z jeho netečnosti, aniž by o to sama příliš stála. Svou lhostejností a počáteční nedosažitelností si ho k sobě připoutala. Měla ho jistě ráda, stejně tak jako všechny ostatní muže svého života, ale nedokázala ho milovat. Vyrůstala v neharmonické rodině, ve které chybělo porozumění a láska. Možná potřebovala být milována a obdivována od všech ostatních, když jí tento cit nebyl poskytnut v rodině. Emilio ji přitahoval svojí plachou a snivou povahou, protože byl jiný než všichni ostatní, které měla. Ve skutečnosti ale potřebovala někoho, kdo by ji zkontroloval, kdo by s ní zacházel s hrubostí a ke komu by mohla vzhlížet.⁸⁵ V rodině neměla žádné pozitivní příklady. Otec nepracoval, neměl žádnou autoritu, a tak možná záměrně vyhledávala silnějšího muže, někoho, kdo by jí dal pocit ochrany a síly.⁸⁶ Ani Stefano Balli s ní nezacházel jemně, vedl ji autoritativně a ona se pak ráda podřídila. Kdežto Emilio s ní nedokázal zacházet špatně, obdivoval ji, a tak to byla ona, kdo určoval pravidla jejich vztahu. Angiolině vyhovovalo, že pro ni Emilio udělá cokoli, věděla o jeho podřízenosti a náležitě toho využívala. Brala od něj bezostyšně dary, za které žádal něžnost a zamilovanost, city, které tak snadno předstírala. Dokonale si ho omotala kolem prstu, a přestože se svým „upřímným lhaním“ několikrát prozradila, bylo pro Emilia již příliš pozdě. Toužil po ní celé, „Angiolina mu tudíž dávala všechno: vlastnictví svého těla a zároveň – neboť ona byla jeho zdrojem – i básnický sen.“⁸⁷ Už se nedokázal vrátit do šedi minulých dnů a k smutné sestřině tváři, která ho tak často vyháněla z domova. Uvykl až příliš Angiolinině živočišnosti. Přestože souhlasil se skutečností, že bude jen jejím dalším milencem, šířila ho často žárlivost a chtěl ji opustit. Byla to ale spíše touha, se kterou doufal, že ji změní a ona bude jeho. Nakonec ale vždy dospěl k závěru, že by mu odloučení přineslo jen „ustavičnou bolest, lítost, nekonečné hodiny rozrušení, potom hodiny mučivých snů a potom netečnost, prázdno, smrt obraznosti a touhy, stav bolestnější než každý jiný.“⁸⁸ Začal ji

⁸⁵ Svevo, Italo. *Senilità*. Praha: Československý spisovatel, 1971. Překlad: Alena Hartmanová, str. 140. „Jednou večer ho odmítla. (...) Touha zmocnit se jí byla méně silná než přání být aspoň pro jednu hrubší než ona. Násilím ji přinutil, zápole s ní až doposledka. Když – bez dechu – začínal litovat své brutality, odměnil ho Angiolinin obdivný pohled. Ten večer byla vskutku jeho, pokořená samička, která miluje svého pána.“ [Italsky: Svevo, Italo. *Tutti i romanzi e i racconti*, a cura di Mario Lunetta. Torriana: Orsa Maggiore, 1991, str. 341. „Una sera ella lo respingeva. (...) Egli ebbe meno vivo il desiderio di possederla che di essere, almeno una volta, più rozzo di lei. La costrinse violentemente, lottando fino all'ultimo. Quando, senza fiato, cominciava a pentirsi di tanta brutalità, ebbe il conforto di un'occhiata d'ammirazione d'Angiolina. Per tutta quella sera ella fu ben sua, la femmina conquistata che ama il padrone.“]

⁸⁶ Ibid., str. 138. Při Emiliově setkání s otcem Angioliny a na dotaz zdali není nemocný: „Ale,“ řekla pohrdlivě Angiolina, „je to lenoch, nechce se mu dělat. (...) nevychází z domu a nechá za sebe dřít nás ženské.“ [Italsky: Ibid., str. 340. „- Oh - fece Angiolina con disdegno - è un poltrone che non vuole lavorare. (...) egli non esce di casa e fa sgobbare noialtre donne.“]

⁸⁷ Ibid., str. 135. [Italsky: Ibid., str. 338. „Angiolina quindi gli dava tutto: il possesso della sua carne e - essendone essa l'origine - anche il sogno del poeta.“]

⁸⁸ Ibid., str. 134. [Italsky: Ibid., str. 338. „Un dolore, un rimpianto continuo, delle ore interminabili d'agitazione, altre di sogni dolorosi e poi d'inerzia, il vuoto, la morte della fantasia e del desiderio, uno stato più doloroso di qualunque altro.“]

milovat i s jejími vadami: „Vyvolal si ji v duchu, viděl ji veselou, nevinně zkaženou a usmíval se na ni bez hněvu.“⁸⁹ Myslel na ni neustále, jako stařec myslívá na své mládí. Vše mimo ni bylo bezvýznamné, nad vším panovala ona.⁹⁰

Mnohokrát se od ní snažil odejít, ale když ji doopravdy ztratil, měl pocit, že přišel o celý život. Přesto pocit hořkosti, beznaděje a smutku vystřídal pocit odevzdání se, smíření se s osudem a nastoupil stav jakési *senilní strnulosti*.⁹¹ Pro Emilia byl vztah s Angiolinou obdobím, ve kterém prožíval skutečný život. Po skončení, i přes svou nespokojenost, ničeho nelitoval, „jeho životem prošla láska a bolest a bez těchto prvků si připadal jako někdo, komu amputovali důležitou část těla.“⁹²

Vztah k sestře

Pro Sveva je důležitým pojítkem mezilidských vztahů rodina. V prvním románu byl Alfonso vázán na matku. V tomto příběhu je důležité silné pouto mezi bratrem a sestrou. Jejich vztah je však vzdálený ideálu a jeden druhému nerozumějí. Amalia si bratra přivlastňuje, nemá vlastní život, oddaně a automaticky se o něj stará, kdežto Emilio je k jejím potřebám a touhám slepý. Bere ji jako přítěž, která mu brání v užívání si plného vztahu s Angiolinou.⁹³ Emiliova sestra je ženským zpodobněním *inettů*, stala se kopií bratra, ovšem cítí se více svázaná okolnostmi, bere jako svou životní úlohu starat se o Emilia. Po tělesné stránce je na tom ještě hůř. Její hubené a slabé tělo vzbuzuje soucit. Její dny jsou ještě nudnější, šedivější a prázdnější než Emiliovi. Její život není naplněn ani ve snech a uměleckých ambicích, které naopak jejího bratra drží před pádem do naprosté netečnosti. Je na bratrovi závislá, díky němu a jeho románku s Angiolinou se v ní však probudí touha po skutečných emocích, po lásce i bolesti; citech, které v sobě již dávno umlčela.⁹⁴ Objektem jejího zájmu se stane energický sochař Balli, který o ni však nejeví nejmenší zájem. Amalia

⁸⁹ Svevo, Italo. *Senilita*. Praha: Československý spisovatel, 1971. Překlad: Alena Hartmanová, str. 41. [Italsky: Svevo, Italo. *Tutti i romanzi e i racconti*, a cura di Mario Lunetta. Torriana: Orsa Maggiore, 1991, str. 279.

„L'aveva evocata alla mente, la vedeva lieta, ingenuamente perversa e le sorrideva senz'ira.“]

⁹⁰ Ibid., str. 120.

⁹¹ Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 49.

⁹² Svevo, Italo. Op. cit., str. 197. [Italsky: Svevo, Italo. Op. cit., str. 378. „Erano passati per la sua vita l'amore e il dolore e, privato di questi elementi, si trovava ora col sentimento di colui cui è stata amputata una parte importante del corpo.“]

⁹³ Ibid., str. 188. Emiliovy myšlenky na Angiolinu po boku umírající sestry: „...Amalia byla pro něho pouze rušící osobou, jejíž blízkosti se bylo nutno sčezit. (...) musil s bolestí přiznat, že kdyby zmizela Amaliina nemoc nebo Amalia sama, rozběhl by se za Angiolinou znovu.“ [Italsky: Ibid., str. 371. „Amalia non era per lui altro che una persona inquietante, di cui si doveva evitare la vicinanza. (...) ebbe il dolore di dover riconoscere che quando fosse scomparsa la malattia di Amalia o Amalia stessa, egli sarebbe corso di nuovo da Angiolina.“]

⁹⁴ Flemrová, Alice. Op. cit., str. 43.

v tichosti trpí a uchýlí se k éteru, který ji přivede až do stavů blouznění. Když u ní propukne zápal plic, její slabý organismus není na takový nápor připraven a umírá.

Důležitost sestry si Emilio uvědomí, až když ji začne ztrácet. Najednou pochopí, že je to právě Amalia, kdo potřebuje a chce jeho lásku. Je však příliš pozdě, ve své lhostejnosti k ní si ani nevšiml, jak moc se sestra trápí, ať už pro Balliho, nebo pro něj. Pro Emilia byla spíš kusem nábytku, zajišťovala mu stravu a nemusel na ni brát ohled. Svou netečnost vůči ní si bolestně uvědomí teprve tehdy, když se ho lékař zeptá na její zdravotní stav během předešlých dní. Byl natolik pohlcen milenkou, že sestru nevnímal. Teprve když mu ji sebrala jeho lhostejnost a vrhla ji do náruče smrti, uvědomil si, že je opuštěn. Navzdory výčtkám svědomí ji ve chvíli jejího umírání necitelně opustil a šel za Angiolinou. Jeho vysněná poslední schůzka, která by byla zakončená polibkem na rozloučenou skončila přesně naopak. Po divoké hádce, ve které si vybil vše, co ho tížilo, již Angiolinu více nespáčil.

V jeden den tak ztratil obě ženy svého života bez posledního slova na rozloučenou, které by utišilo jeho hořkou vzpomínku. „Amalia je nemohla vyslechnout; Angiolině je nedokázal povědět.“⁹⁵

Téma smrti

Smrt a opuštění těmi nejbližšími je opakovaným Svevovým tématem. Oproti příběhu mladíka Alfonsa z prvního románu se Emilio setká se smrtí dramatictější způsobem. Je přítomen sestřinu deliriu a tento dramatický výjev ho donutí věnovat se pouze sestře a uvědomit si, jak moc ji zanedbával. Cítí se za její stav vinen, a jak sám říká: „Nevím, jestli cítím větší bolest nebo lítost.“⁹⁶ Emilio nebyl na smrt připraven a o to více ho zaskočila. Avšak měla na něj i ozdravný účinek. Uvědomil si, že je zpět v realitě, už nesnil, ale čelil opravdovým prožitkům. A v tu chvíli si uvědomil, že pro něj Angiolina nic neznamená: „Ach smrt! Poprvé si představil Amalii mrtvou, zmizelou, právě teď když odhalil, že už Angiolinu nemiluje...“⁹⁷ Byla to ale právě také smrt, která ho vrátila zpátky ke snům. S Angiolinou prožíval divoké emoce, nyní opět pouze snil. Snil o sestře, snil o nenaplněné lásce ... Snil a to

⁹⁵ Svevo, Italo. *Senilità*. Praha: Československý spisovatel, 1971. Překlad: Alena Hartmanová, str. 183. [Italsky: Svevo, Italo. *Tutti i romanzi e i racconti*, a cura di Mario Lunetta. Torriana: Orsa Maggiore, 1991, str. 368.

„Amalia non poteva udirlo; ad Angiolina egli non aveva saputo dirla.“]

⁹⁶ Ibid., str. 164. [Italsky: Ibid., str. 356. „Non so se provo maggior dolore o rimorso.“]

⁹⁷ Ibid., str. 164. [Italsky: Ibid., str. 356. „Oh, la morte! Era la prima volta ch'egli immaginava Amalia morta, scomparsa ed egli che allora allora aveva appreso di non amare più Angiolina.“]

mu k životu stačilo. Ve svých představách se k Angiolině opět vrátil, ovšem dal jí povahu Amalie, mírnou a laskavou. Nyní ji miloval s *obdivem a touhou*.⁹⁸

Přátelství

Emiliovým vzorem a rádcem byl umělec Stefano Balli. Je to příklad opravdového, ale nerovného přátelství dvou protikladných povah.⁹⁹ Emilio jako nezajímavý muž ve středních letech, bez zájmu o své okolí, který žije ze svých snů a literárních představ. Stefano byl oproti němu požitkář užívající si nezávazně životních radostí a potěšení, aniž by nad nimi příliš filozofoval. Možná právě tato odlišnost, se kterou se doplňovali, se stala základem jejich přátelství. Balli, přestože méně vzdělaný, měl navrch díky vlastním a opravdovým zkušenostem, a tak se pro Emilia stal jakousi otcovskou oporou, s níž se Emilio cítil v bezpečí. Pro Balliho to byl vztah založený na Emiliově obdivu a na shodném názoru s jeho sochařským uměním, později si zvykl na jeho přítomnost a pravidla vztahu utvářel on. Stefano byl pro Emilia vzorem ve vztahu k ženám. „Proč by se také on nemohl s ženami pobavit, jako to dělal Stefano?“¹⁰⁰

Neshody nastaly, když se Emilio rozhodl pochlubit se svou milenkou Stefanovi. Balli chtěl dát příteli lekci, jak zacházet se ženami, a svou nenuceností a určitým pohrdáním Angiolinu okouzlit. Byl docela jiný než Emilio, nebál se jí, a to se jí zalíbilo. Při vzájemném setkání si Balli Angiolinu dobíral kvůli vzhledu: „... Angiolina upřela na Balliho zvláštní pohled. Emiliovi připadal vyzývavý, ale sochař si ho vyložil lépe: „Milá Angiolino,“ řekl bez okolků, „díváte se na mne takhle v naději, že shledám krásným i váš nos, ale marně. Váš nos by měl vypadat takhle.“¹⁰¹ Emilio ihned pochopil a začal na Stefana žárlit, přestože sochaře dívka zajímala pouze z uměleckých důvodů. Poté, co Emilio odhalil Angiolininy zálety a schůzky s ostatními muži, jeho nenávist vůči Ballimu byla ještě větší. Dokázal si však svou „chorobu“ uvědomit: „Jsem nemocný žárlivostí, pouze žárlivostí. Jsem žárlivý také na ostatní, ale především na tebe. Na deštníkáře jsem si zvykl, na tebe bych si nezvykl nikdy.“¹⁰²

⁹⁸ Svevo, Italo. *Senilità*. Praha: Československý spisovatel, 1971. Překlad: Alena Hartmanová, str. 198. [Italsky: Svevo, Italo. *Tutti i romanzi e i racconti*, a cura di Mario Lunetta. Torriana: Orsa Maggiore, 1991, str. 378.]

⁹⁹ Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 44.

¹⁰⁰ Svevo, Italo. Op. cit., str. 40. [Italsky: Svevo, Italo. Op. cit., str. 278. „Perché non si sarebbe potuto divertire anche lui con le donne come faceva Stefano?“]

¹⁰¹ Ibid., str. 49. [Italsky: Ibid., str. 284. „...Angiolina rivolse un'occhiata strana al Balli. Ad Emilio parve di sfida, ma lo scultore l'interpretò meglio: - Cara Angiolina, - le disse senza complimenti, - ella mi guarda così sperando ch'io trovi bello anche il suo naso, ma non serve. Il suo naso dovrebbe essere fatto così.“]

¹⁰² Ibid., str. 95. [Italsky: Ibid., str. 314. „Io sono ammalato di gelosia, solo di gelosia. Sono geloso anche di altri, ma prima di tutto di te. All'ombrello io mi sono abituato, a te non mi abituerei mai.“]

Stefano díky svým zkušenostem se ženami prohlédl Angiolinu hned na začátku a snažil se Emilia varovat a přesvědčit ho, aby na ni zapomněl. Ten ho místo toho vyloučil ze svého života. Tím také zpečetil osud své sestry, která byla do Stefana zamilovaná. Tušil, že za změněné sestřino chování vůči Ballimu může její láska, neboť stejné pocity zažíval i on s Angiolinou. Nyní měl tedy dobrý důvod, proč se Balliho zbavit. Namlouval si, že sestru ochrání, ale ve skutečnosti chtěl chránit sebe. Po návštěvě Balliho u nich doma měl Emilio možnost vidět sestřino rozrušené chování a vliv, jaký na ni Stefano měl, stejně jako na Angiolinu. „Vyprávěl o smutném a veselém životě bohémy, jejíž nespořádanou bujnost a bezstarostnost Amalia tolik milovala. Když Stefano a Emilio společně odešli, hořká nevraživost vůči příteli, která dřímala v Emiliově nitru už tak dlouho, nesmírně vzrostla. (...) Cítil ostatně během oběda touž známou, bolestivou žárlivost.“¹⁰³ To ho utvrdilo, že musí Balliho od sebe odpudit, ale bál se prozradit své opravdové pohnutky, proto se raději uchýlil ke lži. „Zahájil tím, že vyprávěl lež, a to s výrazem toho, kdo říká něco bezvýznamného. Řekl, že ho ráno zastavila jedna stará příbuzná a zeptala se ho, jestli je pravda, že se Balli zasnoubil s Amalií.“¹⁰⁴ Balli byl přeci jen o něco zkušenější a rozpoznal *tajné pohnutky jeho zlého skutku*.¹⁰⁵ A byla to právě lež, která se stala Emiliovi osudnou. Přestože sám nechtěl být obelhán, lhal a klamal ostatní.

Stefano se nakonec nechal přemluvit („Představ si: myslil jsem si, že jak jsi zblázněný do Angioliny, nemůžeš mi odpustit náklonnost, kterou jsem v ní vzbudil, a hledáš záminku ke sporu.“¹⁰⁶) a víc je v domě nenavštěvoval. Emilio však dlouho sám se svým trápením a tužbami k Angiolině nevydržel. Stefano měl přeci jen v jeho životě důležité slovo a byl mu rádcem.

Navíc, i Stefano Balli měl své sny. Ty se však týkaly pouze jeho umění, té části života, ve které byl neúspěšný. Snil, když tvořil. Na rozdíl od něj byl Emilio svým sněním zcela pohlcen. Stefano, přestože se zdál být přelétavým a povrchním umělcem, stal se pro Emilia oporou v jeho nejtěžších chvílích a zůstal s umírající Amalií až do jejího konce.

¹⁰³ Svevo, Italo. *Senilità*. Praha: Československý spisovatel, 1971. Překlad: Alena Hartmanová, str. 99. [Italsky: Svevo, Italo. *Tutti i romanzi e i racconti*, a cura di Mario Lunetta. Torriana: Orsa Maggiore, 1991, str. 316.

„Raccontava di quella triste e lieta *bohème* della quale Amalia amava tanto la gioia disordinata e la spensieratezza. Quando Stefano ed Emilio uscirono insieme, nell'animo di quest'ultimo era cresciuto enorme l'amaro rancore per l'amico, che in seno gli dormiva da tanto tempo. (...) Aveva provata infatti a quel pranzo la stessa nota, dolorosa gelosia.“]

¹⁰⁴ Ibid., str. 100. [Italsky: Ibid., str. 316. „Incominciò col raccontare una bugia, e con l'aria di dire una cosa indifferente. Disse che, quella mattina, una vecchia parente lo aveva fermato per chiedergli se fosse vero che il Balli era promesso sposo di Amalia.“]

¹⁰⁵ Ibid., str. 102. [Italsky: Ibid., str. 318. „Gl'intimi moventi della sua mala azione.“]

¹⁰⁶ Ibid., str. 102. [Italsky: Ibid., str. 318. „Figurati: credevo che nella tua pazzia per Angiolina, tu non mi sapessi perdonare la simpatia ch'io le avevo ispirata, e cercassi un pretesto per avere lite con me.“]

Dokázal také pozorovat Emiliův milostný vztah s větším nadhledem a rozumem. Bral život tak, jak přicházel, a neztrácel hlavu pro chvilkové vášně. Emilio mohl tvořit se Stefanem dobře se doplňující dvojici, kdyby se však Brentani nerozhodl utápnout se v bolesti, smutku a snech. Balli byl oproti Emiliovi stále živ a nehodlal dobrovolně zestárnout a prožívat předčasnou senilitu.

Typy vyprávění

Zásahy Sveva do děje se dějí ve třech typech vyprávění. V první řadě je to autorův hlas, který zasahuje v podstatných chvílích, často suchými a příkrými komentáři a soudy, aby odhalil Emiliovy sebeklamy. V románu se tak systematicky objevují dvě perspektivy. Jedna, při které Emilio lže sám sobě; druhou je hledisko spisovatele jako vševědoucího vypravěče, který protagonistu neúprosně soudí.¹⁰⁷

Jindy jsou autorovy soudy a zásahy znázorněny pouze menšími ironickými, sotva patrnými narážkami v podobě adjektiva nebo adverbia. Například: „Chovával kdysi obdiv k socialistickým názorům, přirozeně aniž pro ně hnul prstem.“¹⁰⁸ A právě příslovcem *přirozeně* autor sarkasticky glosuje intelektuály měšťanské třídy, kteří se ztratí ve svých snech a nejsou schopni jednat.

Kromě těchto explicitních autorových intervencí je druhým postupem nevměšování se do děje. Před nápadnými Emiliovy lžemi Svevo pouze mlčí, nezasáhne přímo, aby je popřel, objasnil nebo aby odhalil jeho falešný pohled. K tomu stačí pouze kontrast, který je vytvořen mezi mystifikací a skutečnou realitou. Například když se Emilio před Angiolinou popíše jako muž zkušený a znalý a nabídne dívce výchovu a vedení, tolik potřebné *v zápase o život*: „Odměnou za lásku, kterou mu skýtá, mohl jí dát pouze jedinou věc: znalost života, umění, jak ho využít. Také jeho dar byl drahocenný, neboť při své kráse a půvabu, pod vedením zkušené osoby, jako je on, mohla zvítězit v zápase o život.“¹⁰⁹ Zde Svevo nic přímo nekomentuje, ale přesvědčení, že Emilio je osoba zkušená a znalá života, silně kontrastuje s obrazem, který nám autor o Emiliovi poskytl na předešlých stranách. A to profil muže stále

¹⁰⁷ Svevo, Italo. *Senilità*. Praha: Československý spisovatel, 1971. Překlad: Alena Hartmanová, str. 177.

Například, když chce Emilio ospravedlnit před Ballim emoce a pohnutí, které ho zaplavily, když jde na poslední schůzku s Angiolinou, řekne: „Tyhle věci mě dojmají jen proto, že mi připomínají minulost.“ Svevo však v zápětí suše dodá: „Lhal. To přítomnost se tak zázračně rozešla.“

¹⁰⁸ Ibid., str. 43. [Italsky: Svevo, Italo. *Tutti i romanzi e i racconti*, a cura di Mario Lunetta. Torriana: Orsa Maggiore, 1991, str. 280. „In passato egli aveva vagheggiato delle idee socialiste, naturalmente senza mai muover dito per attuarle.“]

¹⁰⁹ Ibid., str. 20. [Italsky: Ibid., str. 265. „In compenso dell'amore che ne riceveva, egli non poteva darle che una cosa soltanto: la conoscenza della vita, l'arte di approfittarne. Anche il suo era un dono preziosissimo, perché con quella bellezza e quella grazia, diretta da persona abile come era lui, avrebbe potuto essere vittoriosa nella lotta per la vita.“]

zavřeného doma, bez životních zkušeností a s obavami z vnějšího světa, který veškerou zkušenost *nasál z knih*.¹¹⁰ Zde není Emilio odhalen výslovně, ale chladná ironie, do které je tento rozpor zahalen, může mít v důsledku daleko větší šířavý efekt než samotné jasné intervence autora.

Třetím postupem, který Svevo užívá, je jazyk. Emiliův jazykový projev se mnohdy zdá být stereotypní, stejně jako jeho představy. Používá těžké, důrazné a často až melodramatické obraty, které se jeví jakoby převzaté z druhořadých románů. Například: „Líbal bílé, cudné světlo.“ (...) „Vzal by svou plavovlásku do náručí, přitiskl ji na hrud' a nesl ji naskrz životem.“ (...) „Angiolina byla ztracena už v lůně matčině.“ (...) „bohyni schopnou každé výsosti zvuku i slova.“ (...) „Láska zůstává čistou, velkou božskou touhou.“¹¹¹

¹¹⁰ Svevo, Italo. *Senilità*. Praha: Československý spisovatel, 1971. Překlad: Alena Hartmanová, str. 14. [Italsky: Svevo, Italo. *Tutti i romanzi e i racconti*, a cura di Mario Lunetta. Torriana: Orsa Maggiore, 1991, str. 261. „Egli aveva succhiato dai libri“]

¹¹¹ Ibid., str. 23. [Italsky: Ibid., str. 267. „Baciava la bianca, casta luce.“] (...) Str. 20. [Italsky: Ibid., str. 265. „Egli si sarebbe presa la sua bionda fra le braccia, se la sarebbe strefa al petto e l'avrebbe portata attraverso alla vita.“] (...) Str. 81. [Ibid., str. 305. „Angiolina era stata perduta già nel ventre della madre.“] (...) Str. 122. [Italsky: Ibid., str. 331. „la dea capace di qualunque nobiltà di suono o di parola.“] (...) Str. 128. [Italsky: Ibid., str. 334. „Amore... restava il puro grande desiderio divino.“]

LA COSCIENZA DI ZENO

Třetí a poslední dokončený román Itala Sveva *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho* vyšel v roce 1923 u vydavatele Cappelliho a stal se prvním Svevovým dílem, které zaujalo kritiky a zajistilo mu vstup do řad uznávaných spisovatelů.

Román začíná předmluvou doktora S., který představí svého pacienta a jeho myšlenky a vzpomínky, které si měl během psychoanalytické léčby pacient zapisovat. Terapii však nedokončil, a tak doktor jeho zápisky naschvál publikuje.

Hlavní hrdina, který se zhostí vyprávění celého příběhu, je sedmapadesátiletý Zeno Cosini. V šesti kapitolách se snaží upomenout na různá období svého života a události z mládí, a tím se dopracovat k hlubší analýze vlastního já a své nemoci. S nadhledem a humorem zaznamenává své vzpomínky.

Prvním rozebíraným tématem je Zenův zlovyk kouření, kterého se sice chce zbavit, ale nikdy se mu to nepodaří. Vzpomíná na své dětství a mládí plné předsevzetí a marných pokusů s cigaretami přestat. Rozhodne se dokonce pro léčbu v sanatoriu, ale i zde podlehne a je nucen dál ve svém nenáviděném zlovyku pokračovat. Rozpomíná se i na svá studia na univerzitě, kdy měnil jednu fakultu za druhou, aniž by se mu studium podařilo kdy dokončit.

Nejsilnější emoce Zeno prožívá při vzpomínkách na otce, se kterým během života vedl mnohé polemiky a svým nevázaným životem ho často trápil. Zenovi brzy zemřela matka, a tak žil pouze s otcem a těšil se z pohodlného života, který mu otec nabízel. Zeno sám se nikdy nevěnoval žádné seriózní aktivitě a svědomitost mu byla vzdálená. Důležitost otce si uvědomí, až když ho při dramatickém umírání ztratí. Hledá ho pak ve svém tchánovi, který je však Zenovým pravým opakem.

*Dalším tématem, kterému se Zeno věnuje, jsou ženy a dobývání dcer svého obchodního přítele Giovanniho Malfentiho. V kapitole nazvané *Historie mého manželství* popisuje svou zálibu v ženách a lásku k Adě Malfentiové, kterou si touží vzít za ženu. Přes jeho marné snahy přiblížit se k ní, se téměř ke konci vyprávění dozvíme, s ironií Zenovi vlastní, že jeho nabídku k sňatku přijala až třetí, a dle Zena nejošklivější ze sester, Augusta. Zeno je se svým osudem smířen a snaží se být dobrým manželem. Přesto se ani po svatbě nedokáže vzdát pocitu, že mu patří všechny ženy a najde si milenkou, Carlu Gercovou. Vztah k ní a zároveň k manželce, kterou se naučil milovat, popisuje jako věc běžnou, nad kterou není třeba se pohoršovat. Sám před sebou se ospravedlňuje a hledá na vztahu s mladou Carlou pozitiva, stejně jako na minulé lásce k sestře své ženy Adě. Opakovaně chce paralelní vztah ukončit, ale nakonec je to*

právě Carla, která se rozhodne se Zenem již více nestýkat. Ten se chvíli trápí, protože schůzky s Carlou mu přišly ozdravné, ale i tento fakt později přijme se svým typickým nadhledem.

Zeno se kromě rozebírání osobního života pustí také do vzpomínání na své obchodní aktivity, když se švagrem Guidem Speierem založil obchodní společnost. Vztah ke Guidovi nebyl z počátku nejlepší, protože mu Guido, podle Zenovy domněnky, přebral Adu, ale díky Zenově přívětivé povaze se z nich stanou přátelé a kolegové. Podnikavý švagr Zena přesvědčil, aby s ním řídil podnik, přestože Zeno neměl téměř žádné zkušenosti, neboť firmu, kterou zdědil po otci, spravoval rodinný přítel a poručník Olivi. Podnikatelské plány se brzy rozplynuly a společnost začala upadat. Guido Speier neunesl tíhu své prohry a problémy, které měl v manželství s Adou, a po požítí jedu zemřel. Zenovi se ještě v den pohřbu podařilo na burze získat peníze, a tak byla společnost zčásti zachráněna před dluhy.

Poslední kapitolou, kterou Zeno uzavírá své vzpomínky, je psychoanalýza, na kterou se dívá s nedůvěrou a zklamáním. O doktorovi, se kterým celou léčbu podstoupil, aby se zbavil svých nemocí, nemluví pozitivně a přiznává se k mnoha lžím, které mu řekl. Odmítá oidipovský komplex, kterým chtěl doktor vysvětlit Zenovy představy z dětství, a uzavírá tuto léčbu jako zbytečnou, neboť v tomto světě nelze dojít uzdravení.

Zeno je dalším z trojice Svevových „*inetti*“. Od předchozích protagonistů ho však odlišuje mnoho věcí. Je to například sociální zázemí. Zeno již nepatří k maloměstské třídě kancelářských pracovníků, ale k bohaté vrstvě obchodníků. Netrápí ho pracovní problémy a ani nedefinovatelné vnitřní krize, kterými procházel Alfonso z prvního románu. Dokáže se rovněž na svůj život dívat s větším nadhledem a humorem. A konečně, je nejstarším a v životě nejzkušenějším hrdinou. Podstatným rozdílem je také to, že se již nesleduje chronologicky protagonistův život, ale jeho myšlenky, vzpomínky a rozvahy nad sebou samým.

Zeno Cosini je hned na začátku románu označen samotným lékařem za nespolehlivého a vrtkavého pacienta, když doktor ve své předmluvě prohlásí, že by pro Zena byl překvapující „komentář ke všem těm pravdám a lžím, které tu nakupil...!“¹¹² Lékař k zjištění pacientových pravých pohnutek, vědomí a nevědomí používá psychoanalýzu. Ta byla vypracována jako psychologická nauka a metoda Sigmundem Freudem na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Jedná se o metodu, jejíž terapeutické účinky spočívají v poznání duševního stavu člověka a jeho vnitřní reality a rozpomínání na prožité události, díky nimž si člověk uvědomí souvislosti, které zapřičiňují aktuální nemoc či neurotické stavy.

Zeno si měl zaznamenávat své vzpomínky, myšlenky, pocity, ale i nedávné události. O metodě má však pochybnosti a jako mnoho věcí ve svém životě nedovede úkol do konce. O psychoanalytických pojednáních dokonce tvrdí, že „to není žádná nesnadná četba, jen hrozně nudná.“¹¹³ Postoj Sveva k psychoanalýze nebyl tak vyhraněný, a přestože i on měl pochybnosti o její účinnosti, věnoval se jí se zájmem. Podnětem k bližšímu seznámení se s touto metodou mu byl švagr Bruno Veneziani, který ji sám podstoupil a jeho spolužák Edoardo Weiss.

Neřesti a předsevzetí

Zeno v prvním pojednání rozebírá svůj vztah ke kouření a nesčetná předsevzetí přestat, která nikdy nesplní.¹¹⁴ Jeho závislost na kouření a předsevzetích ho provází celý život. Jediné, co ho v těchto nezdarech těší, jsou slavnostní poslední cigarety, kterými si vždy orámuje důležité události. Zeno rád do podrobností vypravuje všední maličkosti, kterými se

¹¹² Svevo, Italo. *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2005. Překlad: Jan Vladislav, předmluva. [Italsky: Svevo, Italo. *La coscienza di Zeno*. Bussolegno: Demetra Srl, 1996, str. 11. „Commento delle tante verità e bugie ch'egli ha qui accumulate!“]

¹¹³ Ibid., str. 11. [Italsky: Ibid., str. 11. „Non è difficile d'intenderlo, ma molto noioso.“]

¹¹⁴ Také sám Svevo byl náruživým kuřákem, který se své poslední cigarety nedokázal vzdát. Viz. Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 15.

zabývá, a popisuje je do detailů. Jako například svou posedlost sladit data s poslední cigaretou: „... kalendář je plný dat a s trochou fantazie se může k dobrému předsevzetí hodit každé. Vzpomínám si na jedno z nich, protože podle mého soudu obsahovalo svrchovaně kategorický imperativ: „Třetího dne šestého měsíce 1912 ve čtyřadvacet hodin.“ (...) Rok 1913 mě uvedl na chvíli do rozpaků. Chyběl třináctý měsíc, abych ho mohl sladit s rokem. Ale nemyslete, že člověk potřebuje pro datum takové shody, když chce zdůraznit svou poslední cigaretu.“¹¹⁵ Zásadní události, jako narození svých dětí, komentuje jen velmi stručně.

Zeno má velkou snahu přestat s cigaretami, ale vymlouvá se na spoustu důvodů, které mu v tom brání. Největší překážkou je jeho slabá vůle a nechuť měnit zažitý zvyk a požitek z předsevzetí stát se lepším. Sám před sebou se snaží ospravedlnit své neřesti a neúspěchy. Pojmenuje si dokonce svou nemoc a vyličí ji takto: „Abych nevypadal docela jako hlupák, snažil jsem se dát té nemoci poslední cigarety filozofický obsah.“¹¹⁶

Když se Zeno dále probírá svým mládím, vyvstanou mu na mysli i jeho studentská léta a nesnadná studia. Snaží se svést neschopnost dokončit školu na špatné spaní a trávení, na podráždění a nakonec vše svádí na nikotin. Je to ale spíše Zenova neschopnost a lenost, co mu brání zvládnout poslední zkoušky. A tak přechází z právnické fakulty na fakultu chemickou a zase zpět. Nedokáže dotáhnout své cíle do konce.

Touha definitivně skoncovat s cigaretami není pro Zena jediná. Neustále si dává předsevzetí, kterými se chce zlepšit. Jeho nekonečné úmysly, plány a záměry jsou mu hnacím motorem. Při vzpomínkách na dvoření se své vysněné ženě Adě měl silnou vůli se změnit: „Vzpomínám si na své tehdejší předsevzetí. (...) Předsevzal jsem si, že budu vážnější, (...) Dále to byl úmysl chodit každé ráno v osm do kanceláře. (...) Proto jsem měl ještě různé jiné záměry, jako věnovat se vážné četbě nebo půlhodinky denně šermovat a párkrát týdně jezdit na koni.“¹¹⁷ Přesto nic z toho doopravdy nezrealizoval.

¹¹⁵ Svevo, Italo. *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2005. Překlad: Jan Vladislav, str. 18. [Italsky: Svevo, Italo. *La coscienza di Zeno*. Bussolegno: Demetra Srl, 1996, str. 17. „...nel calendario non mancano le date e con un po' d'immaginazione ognuna di esse potrebbe adattarsi ad un buon proponimento. Ricordo, perché mi parve contenesse un imperativo supremamente categorico, la seguente: Terzo giorno del sesto mese del 1912 ore 24“. (...) L'anno 1913 mi diede un momento d'esitazione. Mancava il tredicesimo mese per accordarlo con l'anno. Ma non si creda che occorranza tanti accordi in una data per dare rilievo ad un'ultima sigaretta.“]

¹¹⁶ Ibid., str. 19. [Italsky: Ibid., str. 17. „Per diminuirne l'apparenza balorda tentai di dare un contenuto filosofico alla malattia dell'ultima sigaretta.“]

¹¹⁷ Ibid., str. 95. [Italsky: Ibid., str. 81. „M'è facile di ricordarmi dei propositi che feci allora. (...) Mi proponevo di diventare più serio. (...) Poi v'era il proponimento di essere ogni mattina alle otto nel mio ufficio. (...) Perciò

Zenovi jeho předsevzetí vyhovují. Díky nim se může považovat za lepšího, ale ještě si užít poslední „neřest a zlovyk“. Když je pak nucen slib dodržet, nechce ho již přijmout, jako v případě, když se jeho milenka rozhodne poměr ukončit: „Byl jsem najednou a bez milosti přinucen dodržet své předsevzetí. Bylo mi zle, opravdu zle.“¹¹⁸ Svou zálibu v posledních věcech dokládá i jeho vztah k ní: „Nechtěl jsem Carlu, chtěl jsem její objetí, a ještě raději její poslední objetí.“¹¹⁹

Častým Zenovým prostředkem k tomu, jak se stát lepším, je lež. Když si v dospělosti vybavuje svůj život, vzpomíná s jistým nadhledem a shovívavostí na lži a polopravdy, kterých se dopustil, buď aby se vydával za lepšího, aby pobavil své okolí, anebo prostě proto, že se mu v dané situaci hodilo uvést něco jiného než pravdu.¹²⁰ Jeho největším prohřeškem, který se snažil ospravedlnit, byla jeho nevěra manželce. Dva roky se pod různými záminkami, že činí dobrodiní, snažil obelhávat i sám sebe. Vztah s Carlou začal lží, když jí tvrdil, že ho již k jeho ženě nic nepojí, a skončil kvůli lži, když vyličil jako svou manželku švagrovou Adu.

Přes veškeré Zenovy nešvary a lži byl sám o sobě přesvědčen, že je hodný, a neměl ze svého chování výčitky.¹²¹ I svým ironickým a humorným vyprávěním se snaží dát svým neschopnostem a zlovykům lepší podobu a menší závažnost. Chce být pochopen, a tudíž nesouzen za činy, za které sám odsuzuje druhé, jako například, když si i Guido najde milenkou.

Otcové

Pravým opakem bezstarostného Zena je jeho otec, kterého sám nazývá *starým Silvou*. Vzpomínky na otce jsou pro Zena těmi nejsilnějšími. Byl k němu připoután pevným vztahem, i když jako mladík proti němu rebeloval, často ho ignoroval a bral pouze jako zdroj peněz, ke kterému je třeba být jen shovívavý. Otcovu smrt si zapsal jako jednu z dalších významných

v'erano anche varii proponimenti di dedicarmi a letture serie, eppoi di passare ogni giorno una mezz'oretta sulla pedana e di cavalcare un paio di volte alla settimana.“]

¹¹⁸ Svevo, Italo. *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2005. Překlad: Jan Vladislav, str. 233. [Italsky: Svevo, Italo. *La coscienza di Zeno*. Bussolegno: Demetra Srl, 1996, str. 200. „Tutt'ad un tratto, senz'alcuna pietà, venivo costretto di tenere un proposito simile. Stavo male, realmente male.“]

¹¹⁹ Ibid., str. 242. [Italsky: Ibid., str. 208. „Io non domandavo Carla, io volevo il suo abbraccio e preferibilmente il suo ultimo abbraccio.“]

¹²⁰ Ibid., str. 336. „Byl jsem v takových rozpacích, že jsem nakonec zalhal. (...) Ať tak nebo tak, právě tahle lež, pro kterou nemám jiné vysvětlení než svůj zvláštní sklon ukazovat se před Adou lepší, nežli jsem, mi zabránila počkat na Guida...“ [Italsky: Ibid., str. 290. „Ero tanto imbarazzato che finii col dire una bugia. (...) Ad ogni modo fu proprio questa mia bugia per la quale non so dare altra spiegazione che una mia strana tendenza a rappresentarmi dinanzi ad Ada maggiore di quanto non sia, che m'impedi di attendere Guido.“]

¹²¹ Ibid., str. 115. Po nepěkném žertu, který provedl budoucímu švagrovi Guidovi: „Veškerá moje zášť byla pryč a já už nechtěl, aby Guido dál trpěl. Svět by byl určitě daleko vlídnější, kdyby bylo hodně lidí jako já.“ [Italsky: Ibid., str. 98. „Mi spari ogni rancore e non volli che Guido soffrisse ulteriormente. Certo il mondo sarebbe meno aspro se molti mi somigliassero.“]

událostí a opatřil je důležitou značkou poslední cigarety.¹²² Vřelost vztahu, který k otci pociťoval, si Zeno uvědomil až v době otcovy nemoci a smrti, kterou prožíval velmi bolestivě. V těchto chvílích bezmoci nad ztrátou blízké osoby a výčitek nad nedostatečným projevením lásky je Zeno podobný hrdinům předchozích dvou románů. Alfonsa trápilo, že nebyl své matce dostatečně nablízku, Emilio si vyčítal, že si nevšiml nemoci a trápení své sestry, přestože žil vedle ní. Zeno bral otce jako samozřejmost a neuvědomoval si důležitost jeho přítomnosti.¹²³ Ale byla to právě nemoc, která ho donutila nad vztahem k otci přemýšlet: „Musela přijít nemoc, aby mě k němu připoutala, nemoc a vzápětí smrt...“¹²⁴

Svou lhostejnost si uvědomil až po dotazech doktora na otcův stav v předešlých dnech, na které nedokázal odpovědět (opět zde nacházíme analogii s Emiliovou netečností k sestře). Zeno se sám přiznává: „Nedovedl jsem mu říct nic přesného, dokonce ani to, jestli otec jedl hodně, nebo málo, ač jsme sedali u stolu denně spolu. Moje vina byla zřejmá tak, že mě to zdrtilo...“¹²⁵

Přestože se Zeno již se smrtí setkal, když mu zemřela matka, byly to jiné pocity. Matku ztratil v mládí a díky ještě dětskému přesvědčení věřil, že s ním stále je. Při smrti otce, která pro něj byla velkou katastrofou, již nevěřil na ráj a sobecky oplakával vlastní samotu a budoucí nejistotu: „Jakmile zemřel, ztratil jsem v něm onen zítřek, do kterého bych mohl umisťovat svá předsevzetí. Kdykoliv na to myslím, pokaždé žasnu, jaká to byla zvláštní věc, že jsem to zoufalství nad sebou a nad svou budoucností poznal teprve při otcově smrti, a ne dřív.“¹²⁶ Zeno však nechce, aby si o něm čtenář myslel, že je opravdovým egoistou, a snaží se

¹²² Svevo, Italo. *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2005. Překlad: Jan Vladislav, str. 35. „14. 4. 1890 ve 4.30. Zemřel otec. P. C. Aby bylo jasno, ta dvě poslední písmena neznamenaají žádnou chemickou značku ani fyzikální rovnici, ale *poslední cigaretu*. (...) ten záznam, i když zní, tak jak zní, zachycuje jednu z nejdůležitějších událostí mého života.“ [Italsky: Svevo, Italo. *La coscienza di Zeno*. Bussolengo: Demetra Srl, 1996, str. 30. „15. 4. 1890 ore 4 1/2. Muore mio padre. U.S.». Per chi non lo sapesse quelle due ultime lettere non significano *United States*, ma ultima sigaretta. (...) quell'annotazione registra l'avvenimento più importante della mia vita.“]

¹²³ Ibid., str. 48. „Pláč zastírá vlastní viny a dovoluje obviňovat bez námitek osud. Plakal jsem, protože jsem ztrácel otce, pro kterého jsem vždycky žil. Co na tom, že jsem s ním býval tak málo.“ [Italsky: Ibid., str. 41. „Il pianto offusca le proprie colpe e permette di accusare, senz'obbiezioni, il destino. Piangevo perché perdevo il padre per cui ero sempre vissuto. Non importava che gli avessi tenuto poca compagnia.“]

¹²⁴ Ibid., str. 36. [Italsky: Ibid., str. 31. „Ci volle la malattia per legarmi a lui; la malattia che fu subito la morte...“]

¹²⁵ Ibid., str. 50. [Italsky: Ibid., str. 43. „Egli voleva sapere se mio padre in quegli ultimi mesi si fosse lagnato delle sue condizioni di salute, del suo appetito e del suo sonno. Non seppi dirgli nulla di preciso; neppure se mio padre avesse mangiato molto o poco a quel tavolo a cui sedevamo giornalmente insieme. L'evidenza della mia colpa m'atterrò...“]

¹²⁶ Ibid., str. 36. [Italsky: Ibid., str. 31. „Lui morto non c'era più una dimane ove collocare il proposito. Tante volte, quando ci penso, resto stupito della stranezza per cui questa disperazione di me e del mio avvenire si sia prodotta alla morte di mio padre e non prima.“]

ospravedlnit: „Můj žal nebyl jen sobecký, jak by se mohlo zdát podle toho, co říkám. Vůbec ne! Plakal jsem nad ním i nad sebou, ale nad sebou jen proto, že zemřel on.“¹²⁷

Vztah Zena s otcem však nebyl výjimečný. Mnohé vztahy dětí a rodičů jsou poznamenány generačním nedorozuměním, vzájemným mlčením a neschopností vyjádřit druhému city. Až když druhého člověka ztratíme, uvědomíme si sílu našich citů a výčitek z nedostatku projevené lásky, které najednou máme přebytek, ale již není komu ji dát. Také Zeno si to velice bolestně uvědomuje, když vzpomíná: „Jak jsem se do svých rukou, co se dotýkaly toho zmučeného těla, snažil vložit veškerou něhu, která mi zalila srdce. Slova slyšet nemohl. Jak jsem mu tedy měl dát najevo, jak velice ho mám rád?“¹²⁸

K ospravedlnění a očištění svého nezájmu za otcova života se mu Zeno snažil prokázat co největší náklonnost na smrtelné posteli. Myslel si, že tak splatí otci dluhy, které vůči němu cítil. Bylo pro něj proto šokem, když mu nemocný přes veškerou svoji slabost uštědřil políček a záhy na to zemřel. Zeno se snažil tento trest brát jako čin smyslů zbaveného člověka, ale přesto ho tížilo vědomí, že to byl výchovný trest za jeho poslední neposlušnost otci (když ho přinutil, aby zůstal ležet v posteli).

Během společného žití si Zeno z otce mnohdy utahoval a chtěl mu dokázat, že není takový budižkničemu a packal, jak si o něm otec myslel. Přestože Zeno nikdy nedovedl svá předsevzetí do konce, vinil sám otce z nečinnosti a viděl se lepším a snaživým, i když vše končilo jen dobrým úmyslem. Zeno se považoval za silnějšího, „protože z nás dvou jsem já představoval sílu a on slabost. Už to, co jsem zachytil v těchto sešitech, dokazuje, že ve mně je a vždy byla nezkrotná snaha o něco lepšího. (...) Otec nic takového neznal. Žil naprosto spokojen s tím, co z něho svět udělal, a plným právem se domnívám, že nikdy nevyvinul úsilí se zlepšit.“¹²⁹ V otci neviděl a nechtěl vidět silný vzor, ale přesto mu byl příkladem, který se po jeho smrti snažil najít. A právě jeho dalším otcem se pro něj stane obchodní přítel a budoucí tchán, Giovanni Malfenti.

Giovanni je zdatným obchodníkem a svérázným otcem rodiny, ve které Zeno tráví mnoho času. Giovanni byl Zenovým opakem v mnoha věcech, měl úspěch na burze a

¹²⁷ Svevo, Italo. *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2005. Překlad: Jan Vladislav, str. 36. [Italsky: Svevo, Italo. *La coscienza di Zeno*. Bussolegno: Demetra Srl, 1996, str. 31. „Il mio dolore non era solo egoistico come potrebbe sembrare da queste parole. Tutt'altro! Io piangevo lui e me, e me solo perché era morto lui.“]

¹²⁸ Ibid., str. 47. [Italsky: Ibid., str. 40. „Ricordo che cercai di mettere nelle mie mani, che toccavano quel corpo torturato, tutta la dolcezza che aveva invaso il mio cuore. Le parole egli non poteva sentirle. Come avrei fatto a fargli sapere che l'amavo tanto?“]

¹²⁹ Ibid., str. 37. [Italsky: Ibid., str. 31. „Posso dire che, fra noi due, io rappresentavo la forza e lui la debolezza. Già quello che ho registrato in questi fascicoli prova che in me c'è e c'è sempre stato un impetuoso conato al meglio. (...) Mio padre non conosceva nulla di tutto ciò. Egli viveva perfettamente d'accordo sul modo come l'avevano fatto ed io devo ritenere ch'egli mai abbia compiuti degli sforzi per migliorarsi.“]

v obchodních záležitostech byl velmi čínorodý. Zenovi tato odlišnost a síla imponovaly. Navíc byl i po fyzické stránce urostlý a měl pevné zdraví, což bylo pro Zena přímo magnetem.¹³⁰ Byl oproti nerozhodnému a přemýšlivému Zenovi silný a rázný, a tím svého zetě doplňoval a chránil. Když i Giovanni zemřel, Zeno si uvědomil, že k němu cítí téměř synovskou lásku: „Nad jeho hrobem, tak jako nad všemi, nad nimiž jsem plakal, patřil můj žal taky oné části mne samého, která tam byla pohřbena. Oč všechno mě to připravilo, když jsem přišel o tohoto svého druhého otce, tuctového, nevzdělaného, divokého zápasníka, od něhož se tak odrážela moje slabost, moje vzdělanost, moje bázlivost!“¹³¹

Třetí „otec“, oficiální Zenův poručník Oliví, který ho měl vést v obchodních záležitostech a zastupoval Zenova zemřelého otce v rodinném podniku, se však nikdy nestal jeho náhradním otcem. Byl Zenovi příliš vzdálený a zabýval se pouze obchodními záležitostmi. Navíc nikdy Zenovi neprojevil důvěru a podnik mu nesvěřil.

Víra

Přestože se Zeno prezentuje jako pragmatik a náboženstvím nezátížený, po událostech, ve kterých se ho dotýkají otázky života a smrti, se jeho postoj změní. Jak sám říká: „Vrátil jsem se k víře svého dětství a dlouhou dobu jsem u ní setrval. Představoval jsem si, že mě otec slyší a že mu můžu povědět, že to nebyla moje vina, ale vina toho doktora. Na lži nezáleželo, protože teď už všemu rozuměl a já zrovna tak. A moje rozhovory s otcem nějaký čas pokračovaly, sladké a tajné jako nedovolená láska, protože navenek jsem se dál náboženským praktikám smál, zatímco ve skutečnosti – a z toho se zde chci vyznat – jsem se za otcovu duši dennodenně modlil horlivě k neznámému. Právě náboženství, to člověk nemusí vyznávat hlasitě, aby mu poskytlo útěchu, bez které se někdy – tak málokdy – nemůže obejít.“¹³² Na tomto příkladu můžeme také vidět, jak moc se Zeno snaží, aby nebyla vina na

¹³⁰ Svevo, Italo. *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2005. Překlad: Jan Vladislav, str. 62. „Malfentimu bylo tenkrát asi k padesáti, měl železné zdraví a jeho ohromné, vysoké a silné tělo vážilo dobře přes metr. Těch několik myšlenek, které hýbaly jeho velkou hlavou, rozvíjel s takovou jasností, vykládal je s takovou vytrvalostí a uplatňoval je v obměnách v tolika nových situacích každodenního života, že se změnily v jeho součást, jeho údy, jeho charakter. Na takové myšlenky jsem byl já chudý, a tak jsem se k němu upjal, abych zbohatl.“ [Italsky: Svevo, Italo. *La coscienza di Zeno*. Bussolegno: Demetra Srl, 1996, str. 53. „Il Malfenti aveva allora circa cinquantanni, una salute ferrea, un corpo enorme alto e grosso del peso di un quintale e più. Le poche idee che gli si movevano nella grossa testa erano svolte da lui con tanta chiarezza, sviscerate con tale assiduità, applicate evolvendole ai tanti nuovi affari di ogni giorno, da divenire sue parti, sue membra, suo carattere. Di tali idee io ero ben povero e m'attaccai a lui per arricchire.“]

¹³¹ Ibid., str. 67. [Italsky: Ibid., str. 57. „Alla sua tomba come a tutte quelle su cui piansi, il mio dolore fu dedicato anche a quella parte di me stesso che vi era sepolta. Quale diminuzione per me venir privato di quel mio secondo padre, ordinario, ignorante, feroce lottatore che dava risalto alla mia debolezza, la mia cultura, la mia timidezza.“]

¹³² Ibid., str. 60. [Italsky: Ibid., str. 52. „Ritornai e per molto tempo rimasi nella religione della mia infanzia. Immaginavo che mio padre mi sentisse e potessi dirgli che la colpa non era stata mia, ma del dottore. La bugia

něm. I přesto, že se jedná o postoj Zena, lze zde vypořádat samotné Svevovo stanovisko k víře. Patřil k židovské komunitě, avšak nepraktikoval tradiční a striktní formu vyznání, naopak, víra pro něj byla intimní záležitostí mezi ním a bohem a židovství původem jeho kořenů.

Ženy, manželka a milenka

Zeno ztratil matku ještě když byl chlapec. Možná právě díky této ztrátě toužil být ženami obklopen. Jak sám přiznal, dychtil po každé, kterou potkal na ulici. Byl jimi přitahován a nedokázal se zbavit touhy vlastnit je,¹³³ přestože to byly opět jenom sny, kterými se rozptyloval. Také Alfonso a Emilio z předešlých románů snili o ženách. Snili o nich ale romantičtější a žena byla pro ně zosobněním anděla. Zeno na rozdíl od nich vidí ženu konkrétněji a realističtější: „U všech jsem miloval pěkně obuté nožky, u mnohých krk, útlý nebo zase silný, a ňadra, drobná ňadra. A pokračoval jsem ve vyjmenovávání jednotlivých částí ženské anatomie...“¹³⁴ Na ženy se snaží svést také svou neschopnost soustředit se na studia.

Když se pak díky svému obchodnímu příteli setkává s jeho čtyřmi dcerami, Adou, Augustou, Albertou a Annou, rozhodne se této situace využít a jednu z nich si vybrat za manželku. Jeho zamilovanost je na rozdíl od Stefana a Alfonsa jiná, dalo by se říci racionálnější. Jak sám přiznává, vždy si chtěl vzít ženu odněkud z daleka, a právě písmeno A je v abecedě nejbližší od písmene Z. Vylučovací metodou se rozhodne pro Adu, která se mu jeví nejkrásnější a také nejméně dosažitelná, což mu imponuje. Ada je však také velmi chladná a nejeví o Zena zájem. Ten se všemožně snaží upoutat její pozornost, ale nikoli nejrůznějšími důkazy lásky, poezií a slepým nadbíháním. Chce na sebe upoutat pozornost jako vtípálek, za cenu jejího smíchu je schopen si ze sebe dělat legraci. Účinek to má ale na Adinu sestru Augustu, ke které Zeno nejeví žádnou náklonnost. Zeno touží po Adině kráse, sní o ní a vymýšlí nejrůznější strategie, jak ji získat. Když se po neúspěšné žádosti o ruku

non aveva importanza perché egli oramai intendeva tutto ed io pure. E per parecchio tempo i colloqui con mio padre continuarono dolci e celati come un amore illecito, perché io dinanzi a tutti continuai a ridere di ogni pratica religiosa, mentre è vero - e qui voglio confessarlo - che io a qualcuno giornalmente e ferventemente raccomandai l'anima di mio padre. È proprio la religione vera quella che non occorre professare ad alta voce per averne il conforto di cui qualche volta - raramente - non si può fare a meno.“]

¹³³ Svevo, Italo. *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2005. Překlad: Jan Vladislav, str. 20. „Jedna mi nestačila a víc taky ne. Toužil jsem po všech! Na ulici se mě zmocňovalo nesmírné vzrušení; všechny ženy, které šly po ulici, byly moje.“ [Italsky: Svevo, Italo. *La coscienza di Zeno*. Bussolengo: Demetra Srl, 1996, str. 18. „Una non mi bastava e molte neppure. Le desideravo tutte! Per strada la mia agitazione era enorme: come passavano, le donne erano mie.“]

¹³⁴ Ibid., str. 21. [Italsky: Ibid., str. 19. „Di tutte amavo i piedini se ben calzati, di molte il collo esile oppure anche poderoso e il seno se lieve, lieve. E continuavo nell'enumerazione di parti anatomiche femminili...“]

rozhodne v započatém úsilí pokračovat, požádá o ruku dále Albertu a až po tomto odmítnutí dá stejný návrh Augustě, která ho přijme. Zeno si ještě v té chvíli neuvědomuje, že to byla nejlepší prohra, která se mu stala. Stejně jako jeho dva předchůdci, Alfonso a Emilio, si vybral nepravou dívku, ale osud a možná i sama Augusta mu pomohli v tom, že se díky manželství dokáže od Alfonsa, Emilia a jejich „inettství“ odpoutat. Ada se zasnoubí se Zenovým sokem Guidem Speierem, který se objevil poměrně rychle v blízkosti rodiny Malfentiových, k Zenově nevoli.

Augusta Zena miluje i s jeho chybami a shovívavě je toleruje. Byla to ona, kdo si Zena vybral, znala ho lépe než on sám sebe a věděla, že potřebuje, aby se o něj někdo staral. Přestože neoplývala krásou, byla půvabná a hlavně plná zdraví a vnitřní síly. Byl to kontrast, který přitahoval. Přestože věděla, že byl Zeno zamilován do sestry, snažila se mu dávat svou lásku a přispívala k pohodě domova, která byla pro Zena tak důležitá a díky které si uvědomil, že je do Augusty zamilován stejně jako ona do něj. Byla to ona, kdo ho uklidňoval v jeho pochybách o životě a strachu ze smrti. Zeno navíc hledal někoho, kdo by ho vedl a rozhodoval za něj, a on se tak mohl dál věnovat své oblíbené nečinnosti.

Zeno se však přes svou lásku k rodině přece jen obával určitého stereotypu či domácí nudy a našel si milenku, o které bez uzardění vypráví. Do mladičky Carly Gercové se zamiloval spíše platonicky. Potřeboval její přítomnost, aby byl lepším manželem. Vždy se od ní rád vracel zpět domů k manželce. Carla mu dávala mladickou čerstvost a pocit důležitosti, když jí platil hodiny zpěvu. Po dva roky se s ní scházel, aniž by měl výčitky svědomí. Pasoval se do role samaritána, který pomáhá chudé dívce v nouzi a cítil se nepostradatelný. Zeno Carle napovídal o svém nešťastném manželství a nehezké ženě mnoho lží. Když se jí rozhodl ukázat jako svou manželku krásnou švagrovou Adu, aby tak Carla ocenila, jakou hezkou ženu pro ni obětuje, mělo to opačný účinek. Byla to ale právě Carla, kdo se rozhodl vztah ukončit, poté co viděla sklíčenou Adu, nechtěla už být příčinou této bolesti. Ve skutečnosti se však setkala se švagrovou, kterou v tu chvíli také trápila manželova nevěra.

Pro Zena tak skončilo období plné lží a nevěry poměrně dobře, aniž by utrpěla jeho rodina či pověst. Byl považován za příkladného manžela a díky tomu, že se Augustě dařilo, i za nejlepšího muže rodiny. Pro Zena byl jeho zájem o ženy důkazem zdraví a síly. Potřeboval mít jistotu, že je stále schopen mít úspěch a dvořit se. Když ve vzpomínkách dospěje do své současnosti, přepadne ho úzkost, že již při pohledu na ženy nic necítí. Zkusí tedy flirtovat se sousedovou dcerou Teresinou, a když k ní pocítí touhu, uklidní se, že i přes jistou ztrátu fyzické přitažlivosti je pořád zdravý.

Humor a sebeironie

Zenova ironie, se kterou vše komentoval, nenechá čtenáře na pochybách o jeho sebereflexi a o tom, že *nepokládal příliš mnoho věcí na světě za vážné* – jak sám dodává. A je to právě ona ironie, jízlivost a jakési vysmívání se příliš vážné společnosti, která ho zachrání před údělem ostatních jeho bratrů „*inettù*“. Vzpomíná si na seriózně neseriózní vtip, který provedl svému ustaranému otci: „Například: když jsem přešel z práv na chemii a pak jsem se zase vrátil s jeho svolením k právům, řekl dobrácky: „Ale vždyť ty jsi blázen, to je hotová věc!“ Já se vůbec neurazil a byl jsem mu za tu jeho blahosklonnost tak vděčný, že jsem se mu chtěl odvděčit něčím, čemu by se mohl zasmát. Šel jsem k doktorovi Canestrinimu, aby mě prohlédl a vystavil mi vysvědčení, že nejsem blázen. (...) Když jsem to vysvědčení dostal, zanesl jsem ho vítězně otci, ale on se mu nezasmál. Se zármutkem v hlase a slzami v očích křikl: „Ty jsi opravdu blázen!“¹³⁵

Zeno si svoje slabosti uvědomoval a dokázal jim vzdorovat právě svým ironickým nahlížením. To ho odděluje od klasického „*inetta*“, který nakonec svým slabostem podlehne.¹³⁶ A je to právě osobní nahlížení na situace, které se hrdinům dějí. Přestože se Zenovi nepodařilo získat milovanou Adu, dokázal i tak vést spokojený život, Augusta byla totiž jeho humoru nakloněná a doplňovala ho. Zeno nám tak ukazuje, že nejlepší způsob, jak se bránit životním strastem, je humor, a tím poukazuje na komičnost života, ve kterém se člověk nemá brát příliš vážně.

Rival a přítel Guido Speier

Úloha Guida Speiera vůči Zenovi byla proměnlivá. Nebyl to pouze jeho sok a povahově vzdálený rival, jak by se na začátku jejich vztahu zdálo. Guido byl do role soka zasazen pouze na začátku, kdy se objevil jako nápadník Ady Malfentiové. Zeno si zprvu jeho pozici neuvědomoval a bral ho jako mladíčka, který se zbytečně snaží, ale podcenil ho. Když

¹³⁵ Svevo, Italo. *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2005. Překlad: Jan Vladislav, str. 38. [Italsky: Svevo, Italo. *La coscienza di Zeno*. Bussolegno: Demetra Srl, 1996, str. 33. „Eccone un esempio: quando, dopo di essere passato dagli studii di legge quelli di chimica, io ritornai col suo permesso ai primi, egli mi disse bonariamente: „Resta però assodato che tu sei un pazzo.“ Io non me ne offesi affatto e gli fui tanto grato della sua condiscendenza, che volli premiarlo facendolo ridere. Andai dal dottor Canestrini a farmi esaminare per averne un certificato. (...) Ottenutolo, portai trionfalmente quel certificato a mio padre, ma egli non seppe riderne. Con accento accorato e con le lacrime agli occhi esclamò: – Ah! Tu sei veramente pazzo!“]

¹³⁶ Ibid., str. 41. Na nucené vyslechnutí přednášky o původu křesťanství: „Všechno bylo nepříjemné a ponuré včetně těch Řeků a Hebrejů, o kterých mluvil přítel, ale já to utrpení přesto snášel dobré dvě hodiny. To je moje obvyklá slabost! Vsadím se, že ještě dnes jsem tak málo schopen odporu, že kdyby se do toho někdo doopravdy dal, přiměl by mě studovat na čas i astronomii.“ [Italsky: Ibid., str. 35. „Tutto era sgradevole e fosco, compresi i Greci e gli Ebrei di cui il mio amico parlava, ma pure m'adattai a quella sofferenza per ben due ore. La mia solita debolezza! Scommetto che oggi ancora sono tanto incapace di resistenza, che se qualcuno ci si mettesse sul serio potrebbes indurmi a studiare per qualche tempo l'astronomia.“]

však viděl, že si Ada vybrala Guida a že se dostal do centra pozornosti celé rodiny, začal na něj ustrkovaný Zeno žárlit a nenávidět ho. Snažil se ho všemožně kompromitovat a zesměšnit, ale nepodařilo se mu to. Zeno byl najednou ohrožen cizím mužem, který mu bral nejen jeho vysněnou lásku, ale i pozici baviče a oblíbence na setkáních u Malfentiů. Guido měl ty nejlepší vlastnosti - byl mladý, zajímavý, společenský a bohatý, a navíc se mu podařilo dobýt nejkrásnější ze sester. Zeno mu však nikdy tuto přílišnou dokonalost neuvěřil a všiml si Guidových nepatrných chyb.

Když Zeno zjistí, že po sňatku s Augustou už nemůže Guida ze hry vyšachovat, obrátí svůj vztah k němu na přátelství. Zenovi přeci jen více pomůže, bude-li se s oblíbeným Guidem přátelit, a tak přesvědčuje i sám sebe v tom, že ho má vlastně rád. Jednou však zapochybuje, jestli by nebylo lepší ho zabít, ale od činu ho odradí sobecká myšlenka na následující neklidnou noc.

Guidova skutečná povaha se nám odkrývá až po svatbě s Adou a během manželství, které mělo být dokonalé. Najednou se Guido ukazuje ve zcela jiném světle a již není Zenovým protikladem ani nepřítelem. Projeví se jako falešný hráč, který má mnoho řečí a plánů, ale nedovede je uskutečnit. Přestože má krásnou a milující ženu Adu, trápí ji svými evidentně neskrývanými nevěrami. Z pýchy založí obchodní společnost, která by mu přinesla úspěch, ale nedokáže ji dobře vést. Po mnohých chybách začne hrát s penězi na burze, a přijde tak o velké množství majetku. Nedbá ani na rady Zena, který přestože nemá v oboru mnoho zkušeností, má alespoň dobrou intuici. A tak se role vymění a Zeno je ten, který má navrch, a to i zásluhou manželky, které se daří. Naopak Ada, i kvůli Basedowě nemoci, která jí deformuje obličej, ztrácí na kráse a síle, což je dáváno za vinu i Guidovi. Zeno již necítí vůči Guidovi zášť a bere ho jako přítele a švagra, který potřebuje jeho ochranu, ale nechce ji přijmout.

Guido se ukáže jako slabý a nevyrovnaný, když se dvakrát rozhodne „čelit“ problémům fingovanou sebevraždou, kterou se mu napodruhé omylem podaří dovést do konce. Po pohřbu, kterého se Zeno nezúčastní, protože zrovna zachraňuje na burze majetek, který Guido prohrál, se tak Zeno stane nejlepším mužem rodiny. Dokázal svou nevěru před ženou tajit, ale možná i díky ní si uvědomil lásku k Augustě. Proti tomu Guido nedokázal Adu udělat šťastnou. Vítězem se stává Zeno a „*inettem*“ Guido, který řeší zoufalé situace zoufalými činy.

Psychoanalýza a sny

Poslední kapitolou, které se Zeno věnuje, je psychoanalýza. To již nevzpomíná na svůj život, ale formou deníku se dostává ke své současnosti a k léčbě, jež vedla k sepsání vzpomínek a událostí. Zápisky začínají 3. května 1915 rozhodnutím zanechat léčby: „Skoncoval jsem s psychoanalýzou. Praktikoval jsem ji vytrvale celý půlrok a jsem na tom hůř než předtím.“¹³⁷ Zeno neměl k doktorovi důvěru již zpočátku, ale pro zbavení se nejrůznějších nemocí a bolestí, kterými trpěl, byl ochoten podstoupit cokoliv. Doktor S. Zena přesvědčuje, že je již vyléčen, ale ten se tak vůbec necítí. Naopak si uvědomuje, že čím více je přesvědčen o své nemoci, tím více je zdravý. Při jednom z rozhovorů s nemocným přítelem Coplem se dokonce definuje jako zdravý nemocný a ve svých bolestech si očividně libuje. Na rozdíl od zdravých lidí, kteří své nemoci nevidí, je si vědom své slabosti a dokáže se s ní vyrovnat.

Věc, se kterou Zeno zásadně nesouhlasí, je vysvětlení, že veškeré problémy vedou k oidipovskému komplexu, protože dětství prožíval klidně: „Žádné strachy – jeho řeči mi nedokážou pokazit mé vzpomínky na dětství. Stačí, abych zavřel oči, a vidím okamžitě znovu celou tu svou čistou, dětinskou, nevinnou lásku k matce a svou úctu, svou velkou oddanost k otci.“¹³⁸

Zeno se doktorovi svěřil, že celé tyto jeho výpovědi nejsou nic jiného než smyšlené představy. Nepokládá to ovšem za lež, nýbrž za tvůrčí práci, za svou osobní pravdu, realitu, kterou viděl vlastníma očima. Zeno o svých představách říká: „Teď už vím, že jsem si je vymyslel. Ale vymyšlení, to není lež, to je tvorba. (...) věřil jsem, že ty představy jsou pravým obrazem dávno minulých dnů.“¹³⁹ Ke své obhajobě říká, že je pro něj téměř nemožné zachytit vše pravdivě, neboť už kvůli tomu, že psal italsky, nemohl psát podle pravdy: „... neví, co to znamená psát v italštině pro nás, kteří mluvíme dialektem, ale neumíme v něm psát. Pisemná zповěď je vždycky plná lží. Lžeme každým svým toskánským slovem. (...) Kdybychom svůj život vypravovali ve svém dialektu, vypadal by pochopitelně docela jinak.“¹⁴⁰ Tedy i v tomto románu poukazuje Svevo na svůj původ, na jazyk, kterým hovořil, a

¹³⁷ Svevo, Italo. *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2005. Překlad: Jan Vladislav, str. 357. [Italsky: Svevo, Italo. *La coscienza di Zeno*. Bussolengo: Demetra Srl, 1996, str. 308. „L'ho finita con la psico-analisi. Dopo di averla praticata assiduamente per sei mesi interi sto peggio di prima.“]

¹³⁸ Ibid., str. 358. [Italsky: Ibid., str. 309. „Se ne dia pace: le sue parole non poterono guastare il ricordo della mia giovinezza. Io chiudo gli occhi e vedo subito puro, infantile, ingenuo, il mio amore per mia madre, il mio rispetto ed il grande mio affetto per mio padre.“]

¹³⁹ Ibid., str. 359. [Italsky: Ibid., str. 309. „Ora so di averle inventate. Ma inventare è una creazione, non già una menzogna. (...) credetti che quelle immagini fossero delle vere riproduzioni di giorni lontani.“]

¹⁴⁰ Ibid., str. 358. [Italsky: Ibid., str. 309. „... ignora che cosa significhi scrivere in italiano per noi che parliamo e non sappiamo scrivere il dialetto. Una confessione in iscritto è sempre menzognera. Con ogni nostra parola

na těžkosti, které mohl mít ve vyjádření se v italštině: „...jakákoliv moje zpověď v italštině nemůže být ani úplná, ani upřímná.“¹⁴¹ Dostáváme se tedy do pochybností, jak moc jsou Zenovy vzpomínky reálné a jak moc je pravdivé to, co nám do detailů vyprávěl. Je ale nutné vědět, jak vše bylo doopravdy? Není důležitější to, jak realitu vnímal on sám?

Zeno během svých vzpomínek popisuje sny, které ho provázely. Nebyly to již denní sny o lepším životě a slávě, které prožívali Emilio s Alfonsem, ale opravdové sny, které se mu zdály a míchaly v sobě reálné události. Zdály se mu tak nejrůznější sny o otci, Adě nebo milence Carle. Během sezení s doktorem byl nucen ponořit se do svých myšlenek a vyvolat si sny či vidiny z dětství.

Ve svých snech Zeno vidí vysvětlení pro to, co se děje v jeho reálném životě. Spatřuje v nich to, co by chtěl dosáhnout, čeho se obává, po čem touží a k čemu na vědomé úrovni nemá přístup.

Ukončením léčby se Zeno dostal do své současnosti, a zachytil tak na posledních stranách začátek první světové války. Ani toto líčení však není tragické. Setkání s vojáky v okolí Terstu je pojato opět *zenovským* stylem, nechybí nadhled a ironie. Válku si nepřipouští jako něco strašného, ale očekává ve svém pozitivním myšlení její brzký konec.

Zeno uzavírá tím, že proti jeho nemocem mu nejvíce pomohl obchod, pro který neměl nikdy valné nadání. Cítí se těmito úspěchy očištěn a doznává se, že veškerá snaha dojít zdraví je marná, neboť život je ve své podstatě nemoc, na kterou není lék: „Na rozdíl od ostatních nemocí však život končí vždycky smrtí. Nesnáší léčení.“¹⁴²

toscana noi mentiamo! (...) Si capisce come la nostra vita avrebbe tutt'altro aspetto se fosse detta nel nostro dialetto.“]

¹⁴¹ Svevo, Italo. *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2005. Překlad: Jan Vladislav, str. 367. [Italsky: Svevo, Italo. *La coscienza di Zeno*. Bussolegno: Demetra Srl, 1996, str. 317. „... una confessione fatta da me in italiano non poteva essere né completa né sincera.“]

¹⁴² Ibid., str. 385. [Italsky: Ibid., str. 333. „A differenza delle altre malattie la vita è sempre mortale. Non sopporta cure.“]

ZÁVĚR

V předchozích kapitolách jsme měli možnost zhlédnout chronologicky Svevův život a rozebrat jeho tři románová díla.

Svevo jakožto autor vnáší do italské literatury přelomu 19. a 20. století nové prvky, které však jeho soudobými čtenáři nebyly oceněny a na uznání musel čekat celý život. To se podařilo až zásluhou jeho přítele Jamese Joyce a francouzských literárních kritiků Valeryho Larbauda a Benjamina Crémieuxe, kteří byli zvláště jeho posledním románem nadšeni. Také Eugenio Montale, jako jeden z mála italských kritiků, objevil ve Svevovi literární talent.

Přesto Svevovy soudobí čtenáři nebyli na nový typ hrdiny, kterého jim představil, připraveni. Pro hlavního hrdinu, nešiku a životního outsidera, nebylo v Itálii místo, žádoucí bylo zobrazení šťastného a prosperujícího občana.

Také místo autorova působení ovlivnilo jeho literární známost. Terst stál do roku 1918 za hranicemi Itálie a Svevův styl byl především v počátcích ovlivněn germánskými a francouzskými autory. Jeho moderní román měl v sobě příliš pokrokových prvků, pesimismus hlavních postav, netradiční vyprávěcí postupy posledního románu a relativitu času.

Co se týče stylistických a jazykových postupů, prošel Svevo podstatným vývojem. Téměř dvacetiletý odstup, který ho dělil od publikace románů *Senilita* a *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*, znamenal velké proměny k lepšímu, i díky pravidelným Svevovým návštěvám kurzů italštiny. V počátcích své tvorby byl ovlivněn vlastní historickou a rodinnou situací, navštěvoval německé školy a doma se hovořilo terstským dialektem. Dle Bruna Maiera můžeme vidět vliv germanismů na příkladech četného užívání předložky „di“ nebo „da“ a na záměnách minulých časů – složeného (*passato prossimo*) a jednoduchého perfekta (*passato remoto*).¹⁴³ Vliv terstského dialektu je dle Maiera možno také rozpoznat v gramatické a syntakticky mírně nepřesné konstrukci, oproti konvenční toskánské italštině.¹⁴⁴ Přes tyto výtky, které se mnohdy Svevovi ze stran italských kritiků dostávalo, mu nelze upřít originalitu jeho děl.

¹⁴³ Maier, Bruno. *Italo Svevo*. Milano: Mursia, 1980, str. 182. Příklad předložek: „Non farei meglio di ritornare a casa?“ „che peccato di aver incontrato il signor Maller“. Příklady minulých časů: „Non vide questo *notabene?*“ „Arrivai or ora,“ „Mi scusi se non la riconobbi.“

¹⁴⁴ Ibid., str. 183. Příklady: „Neppure questo non gli sarebbe dispiaciuto tanto.“ „Quest’asserzione lasciò Alfonso tranquillo e sorrise con disprezzo.“

Proměny svevovského hrdiny

Italo Svevo dokončil za svého života tři romány, ve kterých můžeme rozeznat mnoho prvků, které je spojují, ale přesto jsou zde také odlišnosti, které činí každý román jedinečným.

Významným prvkem, který romány od sebe odděluje, je věk hlavních hrdinů a s tím spojené životní zkušenosti a také jejich sociální podmínky. V prvním románu *Život pana Alfonsa* (1892) se setkáváme s nejmladším a v životě nejméně zkušeným Alfonsem Nitim, který přišel z venkova a žije ve městě v pronájmu. Nemá žádné postavení ani přátele. Trpí monotónní prací v bance s ne příliš přátelskými kolegy. Vzpomínkami je upnut na domov a na matku, kterou však znovu spatří až na její smrtelné posteli. Proti němu máme v druhém románu *Senilita* (1898) věkově staršího Emilia Brentaniho, který má již vlastní byt a téměř žádné pracovní potíže. O jeho zaměstnání se příliš nedozvíme, není to totiž hlavním tématem jeho trápení. Emilio má o poznání více přátel. Život tráví se svou sestrou, s níž ho pojí osud stejně šedivých a nezáživných dnů. Její důležitost a velkou ztrátu si stejně jako Alfonso uvědomí, až když o ni přijde. A konečně Zeno, nejstarší a v životě nejzkušenější „bratr“ předešlých dvou hrdinů. V posledním románu *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho* (1923) se setkáváme se zcela jinou postavou, v jádru proměněnou a nad život povznesenou. Podstatným rozdílem je zde to, že nám Zeno vypráví svůj život skrze vzpomínky. Jeho zázemí tvoří dobře situovaná rodina, konkrétně otec, na kterého je silně vázán. To si ale stejně jako Alfonso a Emilio uvědomí, až když otec zemře. Zeno však nezůstane sám. Vztah s otcem střídá tchán Giovanni Malfenti, po něm přijde do Zenova života manželka Augusta a milenka Carla.

Alfonso neměl nikdy žádné opravdové přátele, Emilio měl Stefana Balliho, který byl sice jeho opakem, ale byl mu vždy nápomocný. Zenovým přítelem se stal Guido Speier, který mu byl nejprve sokem v lásce. Avšak za největšího přítele a komplice můžeme považovat manželku Augustu, která Zena chápala a znala víc než on sám sebe.

V lásce měli všichni tři hrdinové stejné „štěstí“, všichni si vždy vybrali nevhodnou ženu, kterou dobývali a o které snili. Jedinému, komu se nepodařilo svou vysněnou ženu získat, byl Zeno, ale nebyla to prohra, spíše naopak. Když Alfonso svedl Annettu, uvědomil si, že to není žena jeho života, a pochopil rozdílnost jejich povah. Pro Annettu to byla pouhá epizoda v jejím životě a k sňatku si vybrala oproti Alfonsovi dravějšího Macaria. Také Emilio se zamiloval do nepravé ženy, přelétavé Angioliny, která jeho city neopětovala, ale využila ho k zlepšení své finanční situace. Oba protagonisty tyto lásky zničily, Alfonso si vzal život, Emilio upadl do agónie a rezignoval na život. Zato Zeno se nevzdal a po neúspěchu získat

milovanou Adu se dostal až k Augustě, kterou zpočátku odmítal, ale manželství s ní mu přineslo klid a harmonii.

Literatura je dalším spojovacím bodem nejen všech tří románů, ale také pojítkem se samotným autorem. Alfonsa v jeho pochmurném životě držela literatura, studium klasiků a pokusy o napsání románu. Emilio vydal román, který však zapadl (možné spojení s nezájmem o první Svevovo románové dílo), ale snažil se stále těžit z četby, které se předtím, než potkal Angiolinu, horlivě oddával. Zeno je literaturou zasáhnut o něco méně, ale již to, že si píše deník a zaznamenává své vzpomínky, je důležité. Z poznámek, které na jeho adresu pronášel tchán, o tom, že: „Zná klasiky nazpaměť! (...) Ale noviny číst neumí!“¹⁴⁵, je jasné, že i Zeno nebyl k literatuře lhostejný.

Město Terst sehraje v románech také svoji roli. Šedivé, melancholické místo z prvního románu v posledním díle jakoby rozkvetne, odehrávají se v něm důležité momenty (když Zeno jde na procházku do městských sadů se svou milenkou) a získává živé barvy. Zeno se dokonce vydá i na moře a na vrcholek nad městem. Alfonso se k moři téměř nikdy nepřiblížoval a jeho život se odehrával za zdmi terstských domů. Emilio, ten se odvážil k moři, jen aby srovnával jeho barvy s krásou Angioliny.

Každý hrdina končí jinak, ale v každém románu je přítomna smrt. Typickým prvkem je smrt blízkého člena rodiny. Alfonsovi zemře matka, se kterou prožívá poslední bolestné hodiny. Emilio ztratí sestru, se kterou také tráví konečné momenty jejího života. Zeno zažije smrt matky, tchána a švagra Guida, ale nejvíce prožíval smrt otce, když s ním trávil okamžiky smrti. Jediný Alfonso se z trojice rozhodne pro dobrovolnou smrt, Emilio zůstává naživu, ale rozhodne se již přežít pouze ze vzpomínek, což ho uvrhne do předčasné senility a stavu rezignace. Zeno dojde poznání, že veškeré léčení nemocí je marné a zakončuje své vyprávění apokalyptickou vizí o konci světa.¹⁴⁶

Od mladého a nezkušeného Alfonsa, který svou bitvu o život a proti údělu „*inetta*“ prohrál, se dostáváme k Emiliovi, který nezvládl „křizi středního věku“, rezignoval a dobrovolně se odevzdal životní senilitě. Vítězem se tedy stává Zeno, který na životní prohry nahlíží s ironickým úsměvem, snaží se o nadhled a dokáže se z role svevovského packala, lenocha a hypochondra dostat až na *nejlepšího muže rodiny*. Díky sympatiím, které si získá u čtenářů, kteří s ním cítí, se tak dokázal vymanit z kategorie „*inetta*“.

¹⁴⁵ Svevo, Italo. *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2005. Překlad: Jan Vladislav, str. 64. [Italsky: Svevo, Italo. *La coscienza di Zeno*. Bussolegno: Demetra Srl, 1996, str. 55. „Conosce i classici a mente. (...) Non sa però leggere un giornale!“]

¹⁴⁶ Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997, str. 114.

RIASSUNTO

Il tema principale della tesi di laurea è l'analisi dei tre romanzi dello scrittore triestino Italo Svevo, ossia *Una vita*, *Senilità* e *la Coscienza di Zeno*. Vista l'importanza delle vicende biografiche e del clima culturale di una Trieste tra il XIX e il XX secolo nella costruzione narrativa dei romanzi, la tesi è introdotta dalla biografia dell'autore e dalla ricostruzione della situazione sociale e culturale della Trieste dell'epoca, città di confine e crocevia tra il Mediterraneo, la Mitteleuropa e il mondo slavo.

Trieste rappresenta uno sfondo naturale delle opere di Svevo. Alla fine del XIX secolo è tra le città più importanti dell'Impero asburgico, in quanto rappresenta il suo sbocco principale sull'area del Mediterraneo. Grazie a ciò, la città vive un periodo di grande prosperità economica, rafforzata dalla presenza di importanti imprese commerciali, bancarie e assicurative. A Trieste sono inoltre presenti le varie etnie e culture dell'Impero, che creano un ambiente fortemente multiculturale.

Come la città in cui vive e scrive, anche Italo Svevo rappresenta il punto di incontro tra diverse epoche storiche, diverse lingue e diverse culture. I suoi romanzi sono inoltre influenzati da una lunga serie di vicende autobiografiche. Il collegio in Baviera, il matrimonio con Livia Veneziani, che lo introduce all'alta società triestina, e che l'autore vive come strumento di ascesa sociale, le amicizie intellettuali con Umberto Veruda e James Joyce, l'incontro con la psicoanalisi, alla quale si avvicina grazie all'amico del cognato Bruno Veneziani.

La trilogia di Svevo si apre con *Una vita*, pubblicato nel 1892. Già in questo primo lavoro sono presenti alcuni dei temi fondamentali. Il protagonista Alfonso Nitti è il primo della serie di inetti che caratterizzeranno l'opera sveviana, e trova il suo antagonista in Macario. Svevo presenta quindi una dicotomia psicologica dei due personaggi. Da una parte Alfonso, con la sua debolezza sociale e la sua indecisione, che coltiva il sogno di un successo letterario. Dall'altra Macario, sicuro, deciso, con un grande talento imprenditoriale, è il prototipo dell'uomo forte che si fa da sé. Svevo dedica grande cura alla descrizione psicologica di Alfonso e al suo mondo interiore. Il protagonista non riesce in alcun modo ad identificarsi con questa idea di *uomo forte*, eppure nella sua elaborazione onirica è in grado di pianificare fino al dettaglio il raggiungimento della fama e del successo letterario. Una

pianificazione, però, che non uscirà mai all'esterno, restando per sempre una dimensione interna all'animo del protagonista.

Un altro tema fondamentale dell'opera sveviana, che appare di già in *Una Vita*, è il rapporto con le donne, indubbiamente complesso, e in sé foriero di altri importanti temi. La seduzione, la voglia di ascesa sociale tramite il matrimonio, la conquista della donna come uno dei caratteri fondamentali dell'uomo dell'epoca, con cui Alfonso non riesce ad identificarsi e a tenere il passo. Il romanzo riflette quindi l'insoddisfazione di Svevo rispetto alle sue capacità e allo stato del mondo esterno, che caratterizzano tutta la sua opera giovanile.

Anche nel secondo romanzo, *Senilità*, ritornano molti di questi temi. Questa volta l'inetto è incarnato dalla figura di Emilio Brentani, a cui fa da contrappunto lo scultore e amico Stefano Balli. Nel romanzo vediamo una parziale evoluzione dei due personaggi. Emilio vive già una situazione di discreta agiatezza e cerca di costruirsi una serie di rapporti sentimentali con le figure femminili del romanzo, dalle quali dipenderà poi in maniera significativa la qualità del suo rapporto con Balli. Emilio è inoltre immerso in un mondo letterario e culturale raffinato, che in qualche modo funge da paravento rispetto al mondo esterno. Per questo la sua inettitudine è al tempo stesso incapacità, come già per Alfonso Nitti, ma in qualche modo è anche una misura di difesa. Inoltre il rapporto con Balli è più dinamico e in evoluzione rispetto al romanzo precedente: viene infatti influenzato dai sentimenti amorosi per Angiolina. Questo porterà Emilio, in tempi diversi nel romanzo, a nutrire nei confronti di Balli amicizia, gelosia e pure odio. Molto importante è il rapporto con la sorella Amalia, che condensa altri due temi fondamentali: il rapporto con la madre o la sorella, e la morte. Quest'ultima fa scoprire ad Emilio la verità sui legami con le due figure femminili, Angiolina, la donna da conquistare, e Amalia, la sorella da nascondere. Il protagonista si rende conto, tramite la morte, del vero valore del legame con la sorella, mentre l'amore verso Angiolina diventa sempre più evanescente.

L'apice della narrativa di Svevo arriva vent'anni dopo la pubblicazione di *Senilità*. *La Coscienza di Zeno* è scritto da un narratore maturo, che trasforma ulteriormente i suoi temi portanti, a partire dalla figura dell'inetto, interpretato dal protagonista Zeno Cosini. L'inettitudine di Zeno si sposta quindi dal piano delle relazioni interpersonali a quello dell'incapacità di affrontare la dipendenza dal fumo, pur avvalendosi dell'allora innovativo metodo della psicanalisi. Zeno diventa l'inetto in quanto incapace di tener fede ai suoi stessi propositi. Si aggiunge inoltre un sentimento di scetticismo nei confronti degli eventi esterni, che il protagonista accoglie con una sorta di ironia, che gli permette di non cadere nello stesso vortice psicologico dei suoi predecessori, Nitti e Brentani.

Vi è poi un'altra significativa differenza tra i protagonisti-inetti: la vita di Zeno Cosini è dissoluta e disinvolta. Il rapporto di Zeno con le donne vede sfumare la difficoltà, quasi esistenziale, che dominava i due primi romanzi. Rispetto ad Alfonso Nitti ed Emilio Brentani, il suo approccio è quasi da Don Giovanni e l'incapacità di instaurare un rapporto amoroso con una donna al di fuori dal proprio cerchio familiare, che sia la madre o la sorella, assume nuove forme. Il trauma della morte mantiene invece la propria funzione, levatrice di nuovi sentimenti: in questo caso Zeno riscopre il valore del rapporto con il padre, che lo ha educato e curato in solitudine, essendo la madre morta precocemente.

La dicotomia tra i personaggi maschili tende a destabilizzarsi e a disperdersi in due poli distinti. Da una parte c'è la figura severa e austera del padre, dall'altra la spensierata giovinezza del protagonista. Una dicotomia che viene però assorbita da Zeno dopo la morte del padre e la riscoperta del valore del loro rapporto.

In questo senso, un altro polo dicotomico è rappresentato dal personaggio di Guido Speier. All'inizio, Speier presenta molte delle caratteristiche dell'uomo in ascesa della borghesia triestina: è giovane, interessante, ricco ed estroverso. Sembra perfetto, ma Zeno non ne rimane affascinato, anzi, ne ravvede i difetti. Appena sposato, la figura di Guido inizia a sgretolarsi rapidamente: l'*uomo forte* comincia a perdere fascino e denaro, imbarcandosi in cattivi affari. La vita di Guido si conclude con un suicidio e sarà proprio Zeno Cosini a coprirne i debiti, grazie ad un abile e fortunato investimento in borsa. La parabola degli inetti trova così il suo apice in Zeno Cosini, una vera e propria evoluzione – per alcuni versi anche molto distante – di Alfonso Nitti ed Emilio Brentani.

I tre romanzi di Italo Svevo trovano quindi un filo conduttore nei temi portanti e nei personaggi letterari. Ma questi vengono continuamente rielaborati dall'autore, che dà loro sfumature e caratteri nuovi. Una evoluzione visibile anche nello stile, che diviene man mano più limpido e forbito. I tre romanzi rappresentano in definitiva un complesso letterario dai forti tratti unitari, tanto che Svevo disse di aver scritto un solo romanzo, con la capacità di includere una varietà di rielaborazioni dei temi e dei personaggi caratterizzanti.

RESUMÉ

Romány Itala Sveva

Bakalářská práce se věnuje italskému spisovateli a dramatikovi Italu Svevovi (1861 - 1928) a jeho třem románům.

Italo Svevo během svého života napsal mnoho divadelních her a povídek, ale nejvíce ho proslavily tři romány. Spisovatelské slávy se však autor dočkal až po vydání třetího románu na konci svého života. První román nazvaný *Una vita* (1892, Život pana Alfonsa) vypráví příběh mladíka Alfonsa, který odchází z venkova za prací do Terstu, ale není schopen se zařadit do společnosti a trpí vnitřní krizí. Neunese svou samotu a nenaplněné cíle a sny a spáchá sebevraždu. Protagonistou druhého románu *Senilità* (1898, Senilita) je již starší Emilio Brentani, jehož život je naplněn ubíjející osamělostí a bláznivou touhou po milence Angiolině, kterou však ztratí. Svůj pochmurný a šedivý život sdílí se sestrou Amalií, která si kvůli nešťastné lásce a opuštěnosti vezme život. Emilio se rozhodne stáhnout do ústraní a předčasně zestárnout, neboť jediné co mu zbylo, jsou vzpomínky. Ve třetím románu *La coscienza di Zeno* (1923, Vědomí a svědomí Zena Cosiniho) si hlavní představitel Zeno Cosini sepisuje vlastní vzpomínky viděné s nadhledem a ironií. Ten jako jediný Svevův románový hrdina dojde poznání, že léčba jeho nemoci, bolestí a neuróz je zbytečná a přijímá život s úsměvem.

Spojovacím prvkem svevovské tvorby je tzv. „*inetto*“, což znamená člověk neschopný aktivně žít, nešikovný, netečný a společenský outsider, který se nechá vléci okolnostmi.

Tato charakteristika Svevových hlavních postav se z románů nejvíce projevuje v prvních dvou, ve třetím díle se již Zeno této nemoci vzdaluje a svým ironickým náhledem na život se tak zachraňuje od úpadku, který postihl předešlé dva románové hrdiny.

Hlavní náplní práce je analyzovat zmíněné tři romány a popsat chování jejich hlavních hrdinů. Závěr je zaměřen na proměny svevovského hrdiny a na prvky, které všechny tři romány spojují a rozdělují.

SUMMARY

Italo Svevo's novels

This thesis deals with the Italian writer and playwright Italo Svevo (1861 - 1928) and his three novels.

Italo Svevo wrote many plays and short stories during his life, but he is most famous for his three novels. The author became famous after his third novel was published late into his life. His first novel, called *Una vita* (1892, A life), tells the story of a young man, Alfonso, who moves from the countryside to work in Trieste, but is unable to fit into society and suffers from internal crisis. He can not bear his loneliness and unfulfilled goals and dreams, and finally commits suicide. The protagonist of the second novel *Senilità* (1898, As a Man Grows Older) is an older Emilio Brentani, whose life is filled with depressing loneliness and longing for a crazy lover Angiolina, who he will ultimately lose. His grim and grey life is shared with his sister Amalia, who, because of unrequited love and loneliness commits suicide. Emilio decides to withdraw from public life and grow old prematurely, because the only thing he has left are memories. In the third novel *La coscienza di Zeno* (1923, Zeno's Conscience), the main character Zeno Cosini writes his own memories seen with detachment and irony. He was the only hero in Svevo's works to realise that his medical treatment, pain and neuroses were unnecessary and decides to live life with a smile.

Svevo's connecting element is the so-called "*inetto*" which means a person unable to live actively, inept, useless and a social outsider, who lets himself be towed by circumstance. This characteristic of Svevo's main characters are most pronounced in the first two novels, while in the third novel Zeno's disease recedes and his wry outlook on life saves him from failure, which ultimately affected Svevo's past two fictional heroes.

The main point of the thesis is to analyse the three novels and describe the behaviour of their main characters. The conclusion focuses on the changes undergone by Svevo's heroes and the similarities and contrasts between the novels.

Seznam použité literatury

Knižní prameny:

Primární literatura:

Svevo, Italo. *Una vita*. Milano: Tascabili Bompiani, 1989.

Svevo, Italo. *Život pana Alfonsa*. Praha: Melantrich, 1974. Překlad: Vladimír Horáček.

Svevo, Italo. *Tutti i romanzi e i racconti*, a cura di Mario Lunetta. Torriana: Orsa Maggiore, 1991.

Svevo, Italo. *Senilità*. Praha: Československý spisovatel, 1971. Překlad: Alena Hartmanová.

Svevo, Italo. *La coscienza di Zeno*. Bussolengo: Demetra Srl, 1996.

Svevo, Italo. *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2005. Překlad: Jan Vladislav.

Sekundární literatura:

Baldí, G., Giusso, S., Razetti, M., Zaccaria, G. *Dal testo alla storia dalla storia al testo*. (Volume III) Tomo Secondo. Torino: Paravia, 2000.

Flemrová, Alice. *Italo Svevo a jeho literární postava*. Praha: Istituto italiano di cultura, 1997.

Ghidetti, Enrico, *Il caso Svevo. Guida storica e critica*. Roma-Bari: Laterza, 1984.

Ghidetti, Enrico, *Italo Svevo. La coscienza di un borghese triestino*. Roma: Editori Riuniti, 1980.

Lunetta, Mario. *Invito alla lettura di Svevo*. Milano: Mursia, 1973.

Maier, Bruno. *Italo Svevo*. Milano: Mursia, 1980.

Maier, Bruno. *Saggi sulla letteratura triestina del novecento*. Milano: Mursia, 1972.

Svevo, Italo. *Una vita. Riassunto e commento a cura di A. Menetti*. Sesto San Giovanni: Edizioni Bignami, 2007.

Svevo, Italo. *Senilità. Riassunto a cura di C. Monti*. Sesto San Giovanni: Edizioni Bignami, 2001.

Svevo, Italo. *La coscienza di Zeno. Riassunto a cura di I. Bertelli*. Sesto San Giovanni: Edizioni Bignami, 2011.

Slovníky:

Arbeit, Marcel. Procházka, Martin. Stříbrný, Zdeněk. *Slovník spisovatelů veškeré anglofonní literatury s výjimkou USA*. Praha: Libri, 1996.

Bok, Václav. Macháčková-Riegerová, Věra. Veselý, Jiří. *Slovník spisovatelů německého jazyka*. Praha: Odeon, 1987.

Fryčer, Jaroslav a kol. *Slovník francouzsky píšících spisovatelů*. Praha: Libri, 2002.

Geist, Bohumil. *Psychologický slovník*. Praha: Vodnář, 2000.

Pelán, Jiří a kol. *Slovník italských spisovatelů*. Praha: Libri, 2004.

Universum. Všeobecná encyklopedie, 4 díl. Praha: Odeon, 2002.

Všeobecná encyklopedie. Praha: Diderot, 1999.

Internetové prameny:

Umberto Veruda, l'amico fraterno di Svevo. Autor článku: Franco Firmiani, *dne 31. 3. 2012 dostupné z:*

<http://www2.units.it/clettere/SVEVOWEB/TEXTS/25.HTM>

Sigmund Freud Archives: Edoardo Weiss. Autor článku: Harold P. Blum, M.D., *dne 12. 7. 2012 dostupné z:*

<http://www.freudarchives.org/weissintro.htm>

Stránky mezinárodního sdružení PEN International, *dne 12. 7. 2012 dostupné z:*

<http://www.pen-international.org/>

Svevo, Italo: Život pana Alfonsa. Autor článku: Jiří Špička, *dne 5. 7. 2012 dostupné z:*

<http://www.iliteratura.cz/Clanek/17239>

Svevo, Italo: Senilita. Autor článku: Jiří Špička, *dne 5. 7. 2012 dostupné z:*

<http://www.iliteratura.cz/Clanek/17241/svevo-italo-senilita>

Svevo, Italo: Vědomí a svědomí Zena Cosiniho. Autor článku: Alice Flemrová, *dne 15. 5. 2012 dostupné z:*

<http://www.iliteratura.cz/Clanek/17245/svevo-italo-vedomi-a-svedomi-zena-cosiniho-2>

O psychoanalýze - Česká psychoanalytická společnost, *dne 24. 6. 2012 dostupné z:*
<http://www.psychanalyza.cz/Common/WhatIs.asp>

Classici italiani: Progetto Italo Svevo, *dne 20. 3. 2012 dostupné z:*
<http://www.classicalitaliani.it/index170.htm>